

GUJOURNALEN

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #2 MAJ 2024

NYHETER

Stort varsel vid
förskolläraryrket

NYHETER

GRI läggs ner

REPORTAGE

Europa
i skuggan av kriget

Vi äter med hjärnan

Suzanne Dickson studerar hungerhormon

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GU JOURNALEN

har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

Chefredaktör & ansvarig utgivare:

Allan Eriksson,
tjänstledig,

T.f. chefredaktör & ansvarig utgivare:

Eva Lundgren,
tel: 031-786 10 81,
e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf:

Johan Wingborg,
tel: 070-595 38 01,
e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén,
tel: 031-786 43 81,
e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen,
Göteborgs universitet,
Box 100, 405 30,
Göteborg

e-post: gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se

Upplaga: 4 000 ex

ISSN: 1402-9626

Material: För obeställt

material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen.

Tryckeri: ByWind

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

22

Suzanne Dickson.

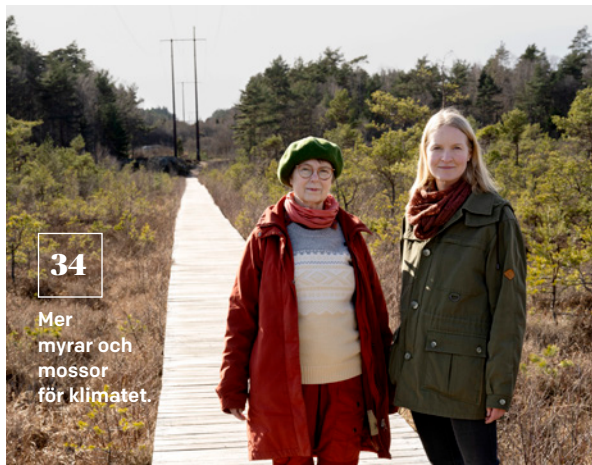
37

Fyren hyllas.

42

Scenkonst för unga.

34

Mer myrar och mossor för klimatet.

Innehåll

Nyheter 04-20

- 04 **Lärare varslas på IPKL.**
- 06 **Svårt planera** med bergoch-dalbane-ekonomi.
- 07 **Ny personlig** medarbetarportal.
- 08 **Så stöttar GU** studenterna.
- 09 **Alla kan bli bättre** på att skriva!
- 10 **Hur nå medarbetare** utan telefon?
- 11 **Unik studie om** Alzheimers sjukdom.
- 12 **GU-expert** utreder skolan.
- 14 **Är tvärvetenskap** bra för kvaliteten?
- 15 **GRI läggs ner.**
- 16 **UB hjälper** forskare med digitalisering.
- 17 **Pop up-bibliotek** skapar kontakt.
- 18 **Christina Osbeck** ny dekan på Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

- 19 **Måns Söderbom** ny dekan på Handelshögskolan.
- 20 **Europas största** konferens inom utbildning.

Profilen 22-25

- 22 **Suzanne Dickson** undersöker varför vi blir fetare.

Reportage 26-41

- 26 **Nya behandlingar** revolutionerar vården.
- 27 **Kent räddades** av immunterapi.
- 28 **Vart är Afrika på väg?**
- 30 **Vad händer** efter inträdet i Nato?
- 31 **Starkare EU** i Nato.
- 32 **Historien påverkar** än.
- 33 **Världsordning** i gungning.
- 34 **Återvätning** minskar klimatutsläpp.
- 37 **Långsmal samling** på UB.

- 39 **Han vill bidra** till välinformerade medborgare.

Folk 42-52

- 41 **Vetgiriga barn** lagar böcker.
- 42 **Ung publik i fokus** för scenutbildning.
- 44 **RIU ger idrottare** möjlighet att studera.
- 47 **Minnesord:** Barbara Czarniawska.
- 48 **Utsikten**
- 49 **Anteckningar** ur ett universitetsliv.
- 50 **Stärk tvärvetenskaplig** samverkan!
- 51 **Den magiska** månaden.

Våren och nya Medarbetarportalen är här!

Våren är här och så är även vår nya medarbetarportal, som lanserades den 8 april. Det har varit ett långt arbete för att förverkliga den nya digitala arbetsytan. Målet är att den ska upplevas mer individanpassad och servera den information och de verktyg som just du använder mest i ditt jobb samtidigt som den bidrar till att tydligare knyta ihop GU som en gemensam arbetsgivare med mer enhetlig information. Det är en omställning för oss alla men jag är säker på att det kommer att bli en stor förbättring. Arbetet utvärderas och justeras kontinuerligt till dess att allt är inkört.

I mars hade universitetsledningen myndighetsdialog med Utbildningsdepartementet och samtidigt pågår verksamhetsdialoger med våra fakulteter. Båda forumen handlar om att följa upp året som gått och ge luft åt glädjeämnen och utmaningar men också blicka lite framåt. Från departementets sida uttrycktes tydligt att vår sektor inte kan räkna med några nya medel eller utbyggnad. I stället väntas prioriteringar inom och mellan lärosäten för att nå regeringens mål om fler utbildade inom STEM-områdena. Utbildningsministern skrev nyligen en debattartikel i ämnet vilket startat ett livligt meningsutbyte. Röster från bland annat GU betonar vikten av att värna det breda och flexibla utbildningsutbud som finns i Sverige med en stor andel fristående kurser inom en

bredd av ämnesområden. Förra veckan gjorde jag tillsammans med övriga rektorer i Sverige en resa till Nederländerna där vi diskuterade aktuella frågor. En av dessa frågor var just betydelsen av att kunna erbjuda kortare kurser med universitetens kvalitetsstämpel, något som vi i Sverige har en lång tradition av i form av just fristående kurser. Andra frågor på agendan under resan var styrning och finansiering av högre utbildning, meriterings- och befordringssystem, säkerhet och ansvarsfull internationalisering. I Nederländerna är universiteten i ännu högre utsträckning internationella, något som utmanas av såväl säkerhetshot som av nationalistiska krafter som begränsar möjligheten att bedriva undervisning på engelska. Det finns en hel del att lära av dem när det gäller att bedöma risker och möjligheter i internationella samarbeten så att vi gör rätt avvägningar mellan att minimera risker utan att sluta oss mer än nödvändigt.

I detta nummer av GU Journalen kan ni läsa om varsel av medarbetare inom förskollärarytbildningen. Det är en tråkig utveckling som drabbat GU och andra lärosäten till följd av vikande söktryck och genomströmning. Större uppsägningar är en mycket tuff och ovanlig situation för alla inblandade som vi försöker hantera så väl det bara går.

För att avsluta lite mer i dur kan jag avslöja att det i skrivande stund pågår intensiva förberedelser för ett riktigt finansbesök från Finland. Temat kommer att vara utrikes- och säkerhetspolitik.

Malin Broberg

Rektor MALIN BROBERG

Revolution inom cancer-vården

detta nummer har vi med flera bidrag från er läsare, bland annat om den förvirrande svårigheten att navigera bland öppna flikar på datorn, en liten saga om ett par byråkrater samt ett debattinlägg om tvärvetenskap. Våra läsare bidrar också genom tips och kommentarer samt, naturligtvis, genom att ställa upp på intervju.

Flera artiklar i detta nummer berör Rysslands invasion av Ukraina och hur detta påverkar Europa. Som affärsmannen och filantropen Mo Ibrahim påpekade vid en föreläsning på Handelshögskolan har kriget också effekter på Afrika, bland annat med stigande matpriser och ökad instabilitet.

Vi uppmärksammar också varslen på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL) och vad de kan medföra för institutionens utbildningar och forskning.

Detta nummer innehåller också en väldigt hoppfull berättelse: 2013 fick den svårt cancersjuka Kent Persson erbjudande om att delta i en klinisk studie av immunterapi. Den studien är skälet till att han lever idag. Professor Lars Ny menar att cancerbehandlingen står inför en revolution och att nya terapier är på väg som kanske också kan ha betydelse även för andra sjukdomar än cancer.

Fortsätt gärna tipsa och bidra till tidningen!

Eva Lundgren

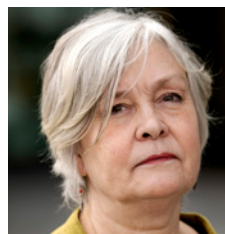
De kanske måste sluta

Ett tjugotal lärare vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL) riskerar uppsägning. Orsaken är att antalet studenter på förskolläraryrket minskat under lång tid vilket lett till en kraftigt försämrad ekonomi. Bland dem som riskerar att förlora jobbet finns välmeriterade lärare med lång anställningstid vid institutionen.

DET ÄR INSTITUTIONENS dåliga ekonomi som ligger bakom varslen. Från att 2015 ha antagit

drygt 400 sökande till förskolläraryrket var antalet 2023 nere i 169 personer. Eftersom förskolläraryrket är den absolut största utbildningen på IPKL har nedgången inneburit ett stort ekonomiskt bakslag. 2015 hade institutionen ett balanserat kapital på över 15 miljoner kronor, något som sedan kontinuerligt minskat och som nu beräknas till ett underskott på 36 miljoner.

Den 26 februari kallades medarbetarna till ett möte. Institutionsledningen presenterade då fem områden där man ansåg att arbetsuppgifterna minskat eller försvunnit, och där det alltså

Annika Åkerblom

råder övertalighet. Två dagar senare fick drygt 20 kvinnliga medarbetare ett mejl om att de, utifrån områdesindelningen, placerats i en turordningskrets vilket innebär att de alltså riskerar att förlora jobbet.

FLERA MEDARBETARE som GU Journalen talat med är starkt kritiska till hanteringen. De menar att kretsningen inte är förankrad i hur arbetet på förskolläraryrket är organiserat, eftersom en stor del av den undervisande personalen stadigvarande arbetar parallellt i två eller tre olika utbildningsområden. Man påpekar också att

de fem arbetsområden som ledningen presenterat inte existerar i examensordningen, som enbart har tre arbetsområden: förskolepedagogik, utbildningsvetenskaplig kärna samt verksamhetsförlagd utbildning.

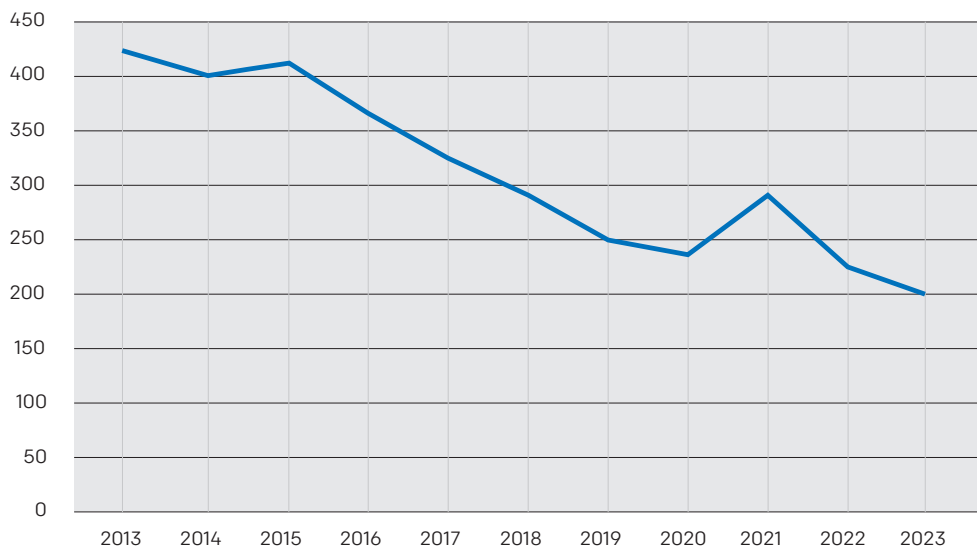
MEDARBETARE REAGERAR också på att arbetsgivaren på det här sättet tycks kringgå principerna i LAS. Genom att endast meddela ett litet urval medarbetare att de placerats i turordningskretsar, har arbetsgivaren dessutom föregått de fackliga förhandlingarna.

En av de kritiska medarbetarna är docent Annika Åkerblom. Hon påpekar att den dåliga ekonomin, med allt färre sökande studenter, hade kunnat förutses med en skarpare omvärldsanalys, där man tagit hänsyn till exempelvis förändrad demografi och nya studiemönster när studenterna exempelvis upptäckt att vissa moment fungerar lika bra på distans.

- Bland dem som nu riskerar att förlora jobbet finns åtminstone två medarbetare som på halvtid under tre år forskat inom förskolläraryrket, bland annat relevanta områden, bland annat flerspråkighet. Eftersom de haft tidsbegränsade forskningsuppdrag uppfattas de nu som övertaliga, vilket innebär att den strategiska satsning som fakulteten finansierat nu riskerar att gå förlorad för institutionen.

UNIVERSITETSLEKTOR Ann-Charlott Wank hör också till de kritiska medarbetarna:

- Bland de kollegor som riskerar att förlora jobbet finns personer som varit anställda i kanske 20 år, forskat och skrivit kurslitteratur och byggt upp utbildningen. Det blir naturligtvis ett stort kompetenstapp för institutionen både forsknings- och utbildningsmässigt. Själv lämnade jag en annan statlig anställning på Högskolan i Borås, där jag varit anställd i 18 år, för att i början av 2023 bli universitetslektor vid IPKL. Efter knappt ett år hör även jag till dem som

Registrerade studenter på förskolläraryrket 2013-2023.

»Eftersom de haft tidsbegränsade forskningsuppdrag uppfattas de nu som övertaliga.«

Ann-Charlott Wank

Alexandra Söderman

kanske blir av med jobbet.

Ann-Charlott Wank menar att indelningen av lärarna i turordningskretsar går emot förskolläraryrketens själva idé - som inte handlar om att vara specialist utan generalist, där de flesta har en bred baskunskap och undervisar ämnesövergripande i flera kurser.

- **KRITERIERNA FÖR** placering i kretsar är väldigt oklara. Få medarbetare har sina huvudsakliga arbetsuppgifter i de specifika kretsar som ledningen identifierat. Analysen är kortsiktigt baserad på ett snävt avgränsat nuläge. För vissa är det i stället arbetsgivarens föreställning om framtida bemanning som ligger till grund för inplaceringen i kretsar. Samtidigt är alla med ledningsuppdrag undantagna risken för uppsägning, trots att dessa uppdrag är tidsbegränsade och ibland endast utgör en liten del av en heltidstjänst.

Postdoktor Alexandra Söderman disputerade för två år sedan.

- Jag trodde att jag som disputerad skulle ha en säkrare anställning än jag hade som adjunkt. Men eftersom jag har specialiserat mig i min forskning bedöms jag nu ha en snävare och mindre attraktiv kompetens för förskolläraryrket än innan jag disputerade.

Ungefär hälften av institu-

tionens disputerade lärare med professionsbakgrund riskerar uppsägning.

- GU:s förskolläraryrket har länge varit ett nationellt flaggskepp, tätt sammanlänkat med den politiska kampen för jämställdhet och förskola för alla. Det nuvarande förslaget är därför ett dråpslag mot decennier av satsningar och ett direkt hot mot examensrätten.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Minskningen av antalet studenter till förskolläraryrket vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL) har pågått sedan 2015. Eftersom förskolläraryrket är institutionens absolut största utbildning har nedgången inneburit ett stort ekonomiskt bakslag. Det balanserade kapitalet, som 2015 låg på över 15 miljoner kronor, är i dag beräknat till minus 36 miljoner.

Institutionen har meddelat att arbetsbrist råder motsvarande 17 heltidsekvivalenter. En lärare har redan bestämt att flytta till annan institution, ett antal visstidsanställda anställningar kommer att avslutas, också viss nedskärning av administrativ personal kommer att ske.

Återstår 13 heltidsekvivalenter inom undervisande personal på förskolläraryrket.

Studenterna sviker förskolläraryrket

– Ledningen arbetar för att minska arbetsbristen genom olika åtgärder. Exakt antal personer som kommer att drabbas är därför ännu inte klart.

Det förklarar Markus Nivala, prefekt på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL).

ALLTSEDAN 2018 har institutionen genomfört åtgärder för att hantera det minskade antalet studenter och den sämre ekonomin. Bland annat har man minskat antalet anställda samt gjort besparingar på utbildningarna.

– 2021 gick dock antalet studenter upp, från cirka 250 till cirka 300, samtidigt som fakultetsanslaget höjdes och fler lektorer fick möjlighet att forska. Ekonomiskt blev det nollresultat det året, förklarar Markus Nivala.

– Tyvärr har studentkullarna sedan dess åter minskat. 2022-2023 arbetade vi med olika åtgärder, exempelvis minskade vi på lokalkostnaderna och antalet visstidsanställningar. Detta har dock inte varit tillräckligt. Efter ett omfattande analysarbete har vi kommit fram till att vi behöver minska antalet medarbetare inom utbildning med 13 heltidsekvivalenter för att komma i ekonomisk balans.

Institutionen har identifierat fem utbildningsområden som kommer att omfattas av arbetsbristen. Dessa områden är grunden för att dela in ett tjugotal medarbetare i turordningskretsar, något som många reagerat mot. Markus Nivala påpekar dock betydelsen av att institutionen har rätt forsknings- och undervisningskompetens inom

»Sedan dess har prefekten och jag haft återkommande möten

...« Åke Ingerman

varje område eftersom de är kopplade till de program där arbetsuppgifter minskar eller försvinner.

– Det handlar om att säkerställa framtida utbildnings- och forskningskvalitet. Vilka arbetsuppgifter som medarbetaren faktiskt utför har varit avgörande för inplaceringen i turordningskretsar, det vill säga medarbetarens titel har inte varit utslagsgivande. Vi är dock medvetna om att institutionen kommer att tappa värdefull kompetens.

SITUATIONEN ÄR oerhört allvarlig, olycklig och skadlig för verksamheten, förklarar dekan Åke Ingerman.

– Hela fakulteten är starkt beroende av externa faktorer som tyvärr har lett till en sorts bergochdalbane-ekonomi. Vi har sedan 2014 fått ett betydligt större uppdrag och betydligt fler anställda men tyvärr inte ett motsvarande ökat intresse bland studenterna. Det har lett till extra påfrestningar för IPKL, som tidigare kunnat parera dålig ekonomi bland annat genom att låna ut medarbetare till andra institutioner.

Det går inte nu eftersom dessa institutioner också har ekonomiska bekymmer.

För att hantera den försämrade ekonomin har två prefekter perioden 2018-2021, tillsammans med Åke Ingerman, genomfört ett stort förändringsarbete som bland annat lett till färre anställda, en mängd besparingar på utbildningssidan samt uppsägning av lokaler.

– NÄR FAKULTETSANSLAGET höjdes 2020 passade vi dock på att satsa på framtiden, till exempel genom ett antal doktorandanställningar. Läget har sedan dess varit osäkert men det var 2023, när vi skulle planera budget för de kommande tre åren, som vi fullt ut kunde bedöma hur den minskade studentkullen kommer att påverka framtiden. Sedan dess har prefekten och jag haft återkommande möten som tyvärr lett till insikten att vi måste varsla flera medarbetare. Nationellt har antalet sökande till förskolläraryrket sjunkit med 15 procent för 2023 jämfört med året innan från en redan låg nivå, så det är inte bara GU som har problem.

Åke Ingerman konstaterar att den stora nerdragningen riskerar hota den långsiktiga verksamheten på ett av landets främsta program inom förskolläraryrket.

– Den uppkomna situationen är ingenting någon önskat och både fakulteten och institutionen beklagar den djupt. För de individer som i slutändan varslas kommer vi att utreda olika möjligheter. Processen är alltså inte avslutad.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Kritiskt fack

Maja Pelling, ordförande för Saco på GU, påpekar att kretsarna inte är förhandlade.

– Det är svårt att se att vi blir eniga med arbetsgivaren vid kommande förhandling.

KRETSARNA BYGGER på att de arbetsområden som minskar eller försvinner har delats in i fem områden där varje område innehåller en hänvisning till det utbildningsområde som avses. Saco menar att det program en lärare undervisar inom inte kan utgöra grund för kretsning, samt att det finns flera otydligheter när det gäller både kretsarna och medarbetarnas placering, förklarar Maja Pelling.

– Det tjugotalet lärare som fått ett mejl om turordningskretsar känner sig dessutom utpekade, istället borde mejl ha skickats till samtliga medarbetare.

Ivar Armini, AMO på IPKL, berättar att många känner sig illa behandlade.

– Under många år har ALLA arbetat bra och mycket – ändå måste några förlora jobbet. Det är en grundläggande orättvisa, som är svårt att hantera för ALLA. Det är viktigt att påpeka att varslen beror på att vissa arbetsuppgifter försvinner och har ingenting med lärarnas kompetens att göra.

Nedskärningar riskerar att leda till både sämre utbildningskvalitet och till att fler måste göra mer, påpekar han.

– Det finns också en motsägelse i att ingen förstås vill förlora jobbet men att man heller inte vill sväva i ovisshet. Det gäller att skaffa god grund för bästa möjliga beslut utan att dra ut för mycket på tiden.

Maja Pelling påpekar att en verksamhetsförändring måste gå rätt till.

– Bästa möjliga lösningar för personalen måste utredas, som lokala omställningsmedel eller tidig omplacering.

Nya medarbetarportalen invigd

Foto: JOHAN WINGBORG

Fredric Olesen, Robert Svensson, Linda Frejme, Johan Lindbohm, Peter Larsson, Jonny Sandsten och Lawrence Lindblom firade invigningen med tårta.

Efter flera års arbete var det den 8 april äntligen dags för lansering av GU:s nya version av Medarbetarportalen. Bland annat har nu varje medarbetare en egen startsida, anpassad efter just den personens behov.

ETT SKÅL TILL ATT GU satsar på en ny medarbetarportal är att den tidigare versionen var byggd i webbpublicerings-verktyget Infoglupe som är på väg att avvecklas, förklarar Linda Frejme.

- Men ett viktigare skäl är att det gamla systemet fungerade dåligt. Det var exempelvis svårt att hitta information, vilket inte bara berodde på själva sökfunktionen, utan också på att samma fakta ibland publicerats på en mängd olika ställen, exempelvis både centralt samt på varje institution. Också sidstrukturen, med olika nivåer för GU-gemensamt, fakultet och institution, upplevdes som svåröverskådlig. Att den

information som publicerades gällde alla anställda innebar också att mycket saknade relevans för den enskilde medarbetaren.

Den nya Medarbetarportalen är förflyttad till Microsoft Sharepoint. På startsidan finns verktyg, samarbetsytor, målgruppsriktad information och kalenderhändelser, men också centrala nyheter.

- DEN NYA PORTALEN ska möjliggöra olika användnings-sätt, sedan är det upp till varje enhet att bestämma vad som passar just dem. Något vi kontinuerligt arbetar på är sökfunktionen, exempelvis har vi en arbetsgrupp som fångar upp medarbetarnas beteende och försöker anpassa funktionen på bästa sätt. Också portalens tillgänglighet är något vi kommer att kunna granska allteftersom material kommer in i Sharepoint.

Mattias Lindgren Sandgren, kommunikatör på Forsknings- och innovationskontoret (FIK), har varit med ända sedan

projektet var en pilot.

- Alla som jobbat i projektet har varit lyhörda för olika synpunkter och verkligen ansträngt sig för att lösa problem. Det viktigaste är ju att ett sådant här system är effektivt och bidrar till minskad arbetsbelastning. Arbetet med portalen har också inneburit ett ökat samarbete inom Gemensamma förvaltningen utifrån verksamhetens nytta och det är förstas en väldigt bra utgångspunkt för vidare samverkan.

PROJEKTET HAR ARBAT nära verksamheten tillsammans med chefer, kommunikatörer och andra personer, berättar Linda Frejme.

- Vissa personer är mer insatta än andra. Vi måste ha respekt för att det kan ta olika lång tid för olika personer att sätta sig in i systemet och att allt inte fungerar optimalt i början. Den nya Medarbetarportalen är en resa där verksamheten själv i hög grad bestämmer vad man vill göra, och den resan har bara börjat.

Kartläggning på juridiska institutionen

■ **Efter viss försening** påbörjade juridiska institutionen i början av mars en arbetsmiljökartläggning. Det är företagshälsovården Avonova som fått i uppdrag att genomföra intervjuer med institutionens samtliga cirka hundra medarbetare. I slutet av april kommer intervjuerna att sammanställas och analyseras. Därefter lämnas förslag på åtgärder.

- Det är nu angeläget att så många medarbetare som möjligt tar sig tid att medverka i kartläggningen, förklarar arbetsmiljöombud Torbjörn Odlöw. Oavsett om undersökningen visar att vi har en god eller dålig miljö är det viktigt att få en så sann bild som möjligt.

Bakgrunden till undersökningen är att en stor del av främst den undervisande och forskande personalen under lång tid känt oro för sin arbetsmiljö samt saknar förtroende för institutionens ledning. Missnöjet eskalerade under hösten vilket ledde till att Torbjörn Odlöw skickade in en begäran om undersökning för kontroll av arbetsmiljöförhållanden, en så kallad 6:a a-begäran.

VGR går in i Wexus

■ **Västra Götalandsregionen** går in som medgrundare till samverkansarenan Västsveriges nexus för hållbar utveckling (Wexus) där GU, Chalmers och Högskolan Väst redan ingår.

Wexus ska skapa kontakter och utveckla relationer mellan alla samhällssektorer för att tillsammans stärka samhällets förmåga att ställa om.

Mer information: <https://wexus.se/>.

Så stöttar GU studenternas skrivande

Gör GU tillräckligt för de studenter som behöver språk- eller studiestöd?

En färsk rapport visar att stödet både är omfattande och varierat på såväl central som lokal nivå.

– Något studenterna dock skulle behöva mer av är "metastöd", alltså dels bli uppmärksammade på vilka behov de har, dels få reda på var hjälpen finns, förklarar vicerektor Pauli Kortteinen, som initierat utredningen.

BRISTANDE överensstämmelse mellan studenternas faktiska förkunskaper och utbildningarnas förkunskapskrav har bland annat kallats för ett "skrivglapp", något som många universitetslärare vittnar om.

– Om det finns ett sådant glapp och hur det i så fall ser ut är en relativt komplex forskningsfråga, menar Mikael Nordenfors, föreståndare för Enheten för akademiskt språk (ASK).

– Men det är tydligt att universitetet behöver stötta studenterna både vad gäller språk och annat studiestöd. Mycket görs redan men en samlad bild har saknats. Därför sjösattes förra våren ett projekt med uppdrag att kartlägga vilka språk- och studiestödande insatser som görs vid fakulteter, institutioner och centrala enheter, säger vicerektor Pauli Kortteinen.

Bland annat har fakulteter, institutioner och andra enheter fått skicka in egenrapporter över sina stödande verksamheter.

– En extern grupp, med representanter från fyra lärosäten, har sedan fått arbeta med det omfattande materialet och har dessutom genomfört intervjuer med bland annat ledningspersoner, medarbetare och studentmedarbetare.

I mars kom deras rapport. Den visar att GU har en både omfattande och varierande stödverksamhet på alla nivåer. Flera verksamheter lyfts fram, exempelvis UB:s stöd inom informationsökning och handledning samt välkommandet av nya studenter, som bland annat innehåller en introduktion till universitetsstudier.

– **ASK SPELAR EN** viktig roll men anlitas olika mycket vid olika fakulteter, möjligen beroende på att alla inte vet vad enheten kan hjälpa till med, berättar Mikael Nordenfors. Något som rapporten särskilt framhåller är de studentmedarbetare som ASK utbildar och som hjälper till med handledning och andra aktiviteter. Konceptet beskrivs som win-win-win, eftersom studenter med stödbehov får hjälp, studentmedarbetarna får arbetslivserfarenhet och personalen får avlastning.

Rapporten pekar också på Welcome Services arbete med stöd till internationella studenter.

Eftersom språk- och studiestöd hänger ihop, framhåller rapporten också Sektionen för student- och utbildningsstöd, som stöttar när det gäller exempelvis studenternas hälsa, arbetsmiljö, likabehandling och inflytande.

– **RAPPORTEN HAR HAFT** grundutbildningen i fokus. Det innebär att forskarutbildningen inte täckts in. Dock pågår diskussioner om hur man på bästa sätt ska stötta doktoranderna. Till exempel överväger vi att rikta ett utökat stöd mot framför allt internationella doktorander, säger Pauli Kortteinen.

Rapporten lyfter i sin summering fram fyra nyckelbegrepp: samarbete, medvetenhet, informationsspridning och tydlighet, förklarar Mikael Nordenfors.

»Till exempel överväger vi att rikta ett utökat stöd mot framför allt internationella doktorander.«

Pauli Kortteinen

– I rapportens förlängning handlar arbetet om att ta vara på de många goda exempel som finns, göra medarbetare och studenter medvetna om våra olika resurser och om att sprida informationen på ett bra sätt. Också en tydlig struktur, exempelvis på lärplattformen Canvas, är viktig.

Den 21 mars, bara några veckor efter att rapporten presenterats, fattade rektor beslut om en ny språkpolicy, berättar Pauli Kortteinen.

– **DÄR INTRODUCERAS** bland annat begreppet *parallellspråkighet* som innebär att svenska är myndighetsspråket men att också engelska kan användas i en internationell miljö. Med en ny språkpolicy och en utredning om allt stöd som redan finns, har vi en bra grund att utveckla språk- och studiestödet vidare – inte minst genom goda exempel, avslutar Pauli Kortteinen.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Rapporten *Översyn av språk- och studiestödande insatser på lokal och central nivå* är skriven av Karl Gudmundsson Qureshi (Karolinska Institutet), Marie-Louise Holmberg (Högskolan i Gävle), Marie Nelson (Stockholms universitet), samt Helene Setterberg (Lunds universitet).

Uppdragsgivare är vicerektor Pauli Kortteinen.

Urval av stödande verksamheter: Enheten för akademiskt språk (ASK), Göteborgs universitetsbibliotek, institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi, Utbildningsenhetens sektion för student- och utbildningsstöd, Welcome Services, dessutom verksamheter på fakulteter och institutioner.

Utveckla texten med oss!

Att läsa på universitet handlar inte bara om att bli tandläkare eller socionom. Universitetsstudier innebär också en språkutbildning.

– Många studenter som har svårt att skriva akademiskt tror att alla andra har det så mycket lättare. Men att arbeta med sina texter är något alla måste göra, oavsett hur bra och erfaren man är, säger Britt Klintenberg och Christina El Saidi, språkhandledare på Enheten för akademiskt språk (ASK).

ASK ERBJUDER språkstöd på svenska och engelska för både medarbetare och studenter. När det gäller studentstöd arbetar språkhandledarna vanligen tillsammans med lärarna på en kurs, berättar Christina El Saidi.

– Ofta handlar det om att ge en föreläsning inför uppsatsskrivningen. Sedan, när studenterna kommit en bit på sitt skrivande, kan vi återkomma med en workshop där studenterna ger respons på varandras texter. Vi samarbetar hela tiden med lärarna och förändrar upplägget om det skulle behövas.

Att lära sig skriva är en process som behöver få ta sin tid. Därför vill språkhandledarna gärna komma in tidigt i utbildningen, helst redan första terminen, förklarar Britt Klintenberg.

– OCKSÅ LÄSANDE ÄR viktigt eftersom det är på så sätt studenterna får förebilder i sitt skrivande. Kurslitteraturen kan dock vara komplicerad och är dessutom ofta på engelska, vilket förstås inte ger särskilt bra stöd att skriva på svenska. Därför är det viktigt att uppmuntra studenterna att läsa även svenska texter

Britt Klintenberg och Christina El Saidi menar att alla kan bli bättre på att skriva.

inom sitt område, exempelvis *Läkartidningen* eller *Psykologtidningen*.

De lärare som vill förbättra sin undervisning när det gäller språkutveckling kan få stöd från ASK, berättar Britt Klintenberg.

– Ett exempel är kursen *Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt*. Under fem workshoppar får lärarna diskutera, arbeta praktiskt och utveckla de egna undervisningsformerna.

OCKSÅ ENSKILDA studenter, som exempelvis skriver på sin uppsats, kan vända sig till ASK för handledning, berättar Christina El Saidi.

– Många tror att handledningen mest handlar om att rätta grammatik, men det är nog det vi lägger minst fokus på. Istället är det en utbildningssituation där vi samtalar med studenten och försöker få hen att själv komma underfund med vad hen vill med sin text. Det är ju studentens förståelse och tänkande som

läraren vill åt, vilket manifesteras i texten.

En vanlig uppfattning bland studenter är att akademiska texter ska vara krångliga, med svåra ord och långa meningar, berättar Britt Klintenberg

– NÄR VI FÖRKLARAR att texten tvärtom ska vara enkel, tydlig och fri från störande upprepningar, blir de ofta förvånade. Men självklart måste studenterna använda sin disciplins speciella fackuttryck och tradition för akademiskt skrivande. Ämnesspråk och ämnesinnehåll hänger ju samman.

ASK erbjuder GU:s studenter också mycket annat, som lunchföreläsningar samt drop-in. I samarbete med Biomedicinska biblioteket ger man även "skrivinjektioner", alltså miniföreläsningar på kanske 20 minuter där studenterna också kan ställa frågor. Dessutom finns resursen *Språk och grammatik* på Canvas med övningsmaterial.

– En ny satsning är retreatar där studenterna kan ägna en förmiddag åt skrivande eller läsande i en lugn och trivsamt miljö, utan uppkopplade datorer eller mobiler. Många blir förvånade över hur mycket de får gjort när de under några timmar ostört får koncentrera sig, berättar Christina El Saidi.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ Fakta: Enheten för akademiskt språk (ASK) erbjuder språk- och skrivutvecklande resurser på svenska och engelska för både medarbetare och studenter vid Göteborgs universitet. I samarbete med lärare ger man bland annat föreläsningar och medverkar i workshoppar. Tillsammans med UB erbjuder ASK också miniföreläsningar samt drop-in. ASK arrangerar även läs- och skrivretreatar samt ger individuell handledning. Också i modulen *Språk och grammatik* på Canvas finns möjligheter att utveckla sitt språk.

Telefonkalabalik

Mobiltelefon är ett självklart verktyg på många håll i arbetslivet idag. Men inte på Göteborgs universitet. Ungefär hälften av alla anställda – främst forskare och lärare – har varken mobil eller fast telefon. Är det verkligen rimligt?

NÄR TONY OTTOSSON Gadd tillträdde som IT-chef på Göteborgs universitet för ett par år sedan blev

han förvånad över hur få mobiltelefoner som fanns i organisationen. På Chalmers, som han närmast kom ifrån, hade i princip alla det.

- Det är forskningsdelarna, alltså institutionerna, som har färre mobiler på GU. Universitetsbiblioteket, Gemensamma förvaltningen och de administrativa delarna har lika många telefoner som på Chalmers. Jag antar att

det är en kostnadsfråga, men jag vet inte. Det finns ingen policy utan varje institution fattar egna beslut om telefoner, säger Tony Ottosson Gadd.

Det han säger ligger i linje med vad anställda på GU:s växel vittnade om när GU Journalen senast (2020) rotade i frågan om varför det har blivit svårare att få tag på folk på telefon -administrativ personal svarar oftare i telefon än andra.

PÅ INSTITUTIONEN FÖR litteratur, idéhistoria och religion är det exempelvis så.

- Det är bara jag, proprefekten, lokalansvarig och kommunikatören som har mobiltelefon, säger prefekt Katarina Leppänen.

- Det går tvärt emot GU:s miljöpolicy om vi skulle köpa mobiltelefoner till allihop. Det gör också GU:s lednings beslut att skrota flera tusen bords-telefoner för att de inte fungerar med det nya telefonbolag man bytt till.

Det var i höstas som GU ingick

»Det går tvärt emot GU:s miljöpolicy om vi skulle köpa mobiltelefoner till allihop.«

Katarina Leppänen

ett nytt telefoniavtal med Tele 2 och bytte den traditionella telefonväxeln mot en molntjänst där mobilanvändare kan använda en app för att söka i GU:s telefonkatalog. Den som vill ha bords-telefon behöver dock en ny typ, men hittills har bara 60 sådana beställts, berättar Per Sjöberg på IT-enheten.

- MEN ANTALET mobiltelefoner har ökat från 3 100 till 3 560 efter att vi bytte system, säger han.

Ännu fler, närmare tusen abonnemang, har också kopplats till Teams som fungerar både för externa och interna samtal. Betyder det att det nya telefonssystemet fungerar bra? Inte om man lyssnar på hur det låter i GU:s korridorer.

- Jag får ingen mobiltelefon, utan är hänvisad till Teams. Det funkar kanske när man sitter framför datorn och har ljudet på, men annars blir det att jag ringer från min privata mobiltelefon. Hur ska jag annars få tag i

teknikern när tekniken strular i en föreläsningssal eller när jag behöver nå en kollega snabbt när jag är ute och rör på mig? Jag har också Authenticator på min privata mobil så att jag kan identifiera mig så fort jag faller ur ett system, vilket ju händer ganska ofta, säger en medarbetare på Humanistiska fakulteten som vill vara anonym.

KATARINA LEPPÄNEN

bekräftar att de flesta på institutionen valt att ha autentiseringsfunktionen på sin privata mobil.

- Man vill inte ha ytterligare en mobil att släpa på. Det går också att identifiera sig via en minnessticka, vilket några har valt som inte vill ha det på sin privata telefon, säger hon.

Andréas Litsegård, lektor på institutionen för globala studier, tycker att det ur ett klimatperspektiv är bra att mobiltelefonerna är relativt få på GU.

- Jag skulle vilja se ännu färre. Men ur ett kommunikationsperspektiv är det förstås mindre bra. Det är

svårare att kommunicera nu när det fasta telefonerna inte finns kvar. Jag använder min egen mobil, vilket jag tycker är okej, men det är svårare att nå kollegor och andra eftersom jag inte når dem på några direktnummer längre och inte alltid får tag i deras mobilnummer. Teams, som ska ersätta det gamla, tycker jag fungerar sådär. Det kräver ju att både den som ringer och den som svarar har Teams-appen uppe. Jag har missat flera samtal från kollegor trots att jag varit på plats. Jag tycker inte informationen har varit tydlig kring hur det här ska fungera på ett bra sätt.

Han nämner också autentiseringsproblematiken, men tycker framför allt att det är helt galet att kassera tusentals fullt fungerande telefoner för ett system som gör personalen på GU mindre tillgänglig. Vad betyder det till exempel för tredje uppgiften?

- Hur ska till exempel journalister nå en för en snabb kommentar? Då funkar ju inte mejl och jag tror inte folk är så pigga på att lägga upp sin privata mobil i sin profil på GU, säger Andréas Litsegård.

KANSKE VILL MÅNGA inte bli nådda på telefon? Katarina Leppänen berättar att hon nyss fått reda på att många i personalen inte ens kopplade in sin telefon när institutionen flyttade in i Humanistens nya lokaler för fem år sedan. Det kanske är rimligt. Enligt siffror från slutet av 2022 saknade var tredje anställd telefonanknytning på Humanistiska fakulteten. Ännu glesare mellan telefonerna är det på Sahlgremska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten där nästan bara varannan har en anknytning. På senare tid används knappt några fasta telefoner.

»Det är svårare att kommunicera nu när de fasta telefonerna inte finns kvar.«

Andréas Litsegård

Abonnemang före och efter införandet av det nya telefonisystemet:

Teams

Före 0 abonnemang
Idag 950 abonnemang

Fasta bordstelefoner

Före cirka 1 600
Idag cirka 60

Mobiltelefoner

Före cirka 3 100
Idag 3 560

Antal telefonabonnemang per fakultet (slutet av 2022):

Sahlgremska akademien: 1 048 på 1 930 anställda

Naturvetenskapliga fakulteten: 477 på 869 anställda

Humanistiska fakulteten: 364 på 549 anställda

Konstnärliga fakulteten: 184 på 406 anställda

Samhällsvetenskapliga fakulteten: 605 på 783 anställda

Handelshögskolan: 387 på 485 anställda

Utbildningsvetenskapliga fakulteten: 482 på 683 anställda

- Vi har ingen fakultetsgemensam policy för telefonin. Det är klart att man kan använda miljöskälet, men jag tror det är mer av ekonomiska skäl som man inte köper in mobiltelefoner, säger Göran Hilmersson, dekan vid Naturvetenskapliga fakulteten.

- **EN HEL DEL LÄRARE** väljer att inte ha jobbtelefon och då är det inte nåbara genom ett GU-nummer, vilket man borde ha om man jobbar på GU. Samtidigt väljer många andra kanaler att kommunicera på, exempelvis Teams eller mejl. Jag tror inte att man löser problematiken genom att ge en mobil till dem som inte vill ha. Men generellt har vi inte haft någon större diskussion hos oss kring telefoni.

Men kanske är det dags för en sådan, säger Ingela Dahllöf, prodekan vid Naturvetenskapliga fakulteten.

- GU borde generellt tänka över vad man ska erbjuda medarbetare och definiera vad som ingår i till exempel en fast anställning och så vidare.

Maja Pelling, ordförande för Saco på GU, tycker också frågan måste uppmärksammas.

- En mobiltelefon behövs till så mycket idag och borde ingå i anställningsvillkoren. Man behöver vara nåbar och det funkar till exempel inte alltid med Teams ens när du sitter framför datorn. Har du till exempel lagt in planeringstid i din kalender så tolkar Teams det som att du är upptagen och låter inte några signaler gå igenom fast det just är under sådan tid man kanske faktiskt har möjlighet att prata i telefon.

- Det är väldigt märkligt att fasta telefoner kan tas bort utan att man får en ny. Det borde förhandlas, säger Maja Pelling.

Text: Lars Nicklason
Foto: Johan Wingborg

Unik studie om alzheimer

I framtiden kommer tidiga tecken på alzheimer att enkelt kunna upptäckas med hjälp av en mobilapp och ett blodprov på närmaste vårdcentral. Det är åtminstone ett scenario som den banbrytande studien REAL AD kommer att undersöka med start den 22 april.

– Till studien behöver vi minst 3 000 deltagare, helst många fler. Så om du inte har en demensdiagnos, är 50–80 år och har möjlighet att ta dig till en av VGR Närhälsans vårdcentraler, gå med i studien! Uppmanar Michael Schöll, professor i molekylär medicin.

EFTER DET ENA bakslaget efter det andra har alzheimerforskningen de senaste åren utvecklats i rekordfart. Ett exempel är labbet kring Kaj Blennow och Henrik Zetterberg, båda professorer i neurokemi, som nyligen utvecklat ett blodtest som enkelt kan göras på en vårdcentral för att upptäcka tidiga tecken på alzheimer. Ett annat är antikroppen lekanemab, framtaget av Uppsalaforskaren Lars Lannfelt, som fått grönt ljus som sjukdomsmodifierande behandling av den amerikanska läkemedelsmyndigheten FDA och där

ett europeiskt godkännande prövas just nu.

– Det faktum att vi med ett blodprov kan upptäcka tidiga tecken på alzheimer och att det dessutom finns läkemedel som verkar mot aspekter av sjukdomen, innebär stora utmaningar för sjukvården, förklarar Michael Schöll. Idag får de flesta alzheimerpatienter sin diagnos först på ett relativt sent stadium, då de nya läkemedlen bara har begränsad nytta. Diagnosen ställs dessutom ofta i primärvården, som kanske inte har tillgång till sjukdomsspecifika biomarkörer för en säker diagnos. Att istället på ett tidigt stadium kunna göra en mer informerad bedömning genom ett enkelt blodprov innebär förstås en väldig förbättring.

BLODPROVET gör det exempelvis möjligt för läkaren att dela in patienterna i tre grupper: de som har tydliga tecken på alzheimer, de som helt saknar sådana tecken, och de som befinner sig i en gråzon och behöver utredas ytterligare.

REAL AD-studien bygger på att deltagarna gör kognitiva tester hemma med hjälp av en app eller vid datorn.

– Testerna analyseras sedan av forskargruppen. Efter tre månader tar deltagaren ett blodprov vid lämplig vårdcentral i Västra

»Att istället på ett tidigt stadium kunna göra en informerad bedömning genom ett enkelt blodprov innebär förstås en väldig förbättring.«

Michael Schöll

Götalandsregionen. Om man fortsätter vara med i studien tas efter 18 månader ännu ett blodprov och sedan följer ytterligare tester hemma under studiens månad 27 och 36.

Eftersom det handlar om en forskningsstudie med nya, experimentella metoder kommer deltagarna inte att delges några diagnostiska testresultat.

– **VI VILL FÖRSTÅS** ändå att de får något för sin medverkan. Därför kommer vi att försöka skapa en gemenskap bland deltagarna, exempelvis genom att hålla dem uppdaterade om studien och dela med oss av annan relevant forskning.

REAL AD har flera syften.

Det handlar dels om att undersöka om enkla blodprov och kognitiva tester i hemmet är ett bra sätt att tidigt upptäcka alzheimer, dels om att studera hur vården kan anpassas till den stora omställning som nya läkemedel och diagnosmetoder innebär.

– **MEN DET HANDLAR** också om att studera förekomsten av avvikande biomarkör- och kognitionsnivåer hos ett bredare befolkningsunderlag.

Nu kommer REAL AD att starta en stor informationskampanj, berättar Michael Schöll.

– Studien behöver minst 3 000 deltagare men har kapacitet att ta emot 10 000. Vi kommer därför att synas i olika medier och ha information på Närhälsans alla vårdcentraler. Vi har även upplyst olika politiker om vad som är på gång; REAL AD-muggar finns redan i riksdagen.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

GU-experters anlitas

Nu är en ny läroplan på gång med fokus på fakta, ämneskunskaper samt barns kognitiva utveckling.

Tio sakkunniga är utsedda. Hälften av dem kommer från Göteborgs universitet.

DET VAR I FEBRUARI som Regeringskansliet publicerade en lista på de experter som med bred och djup kompetens ska stödja den läroplansutredning som leds av Thomas Persson.

Fyra av experterna kommer från Utbildningsvetenskapliga fakulteten, bland andra

Jonas Linderoth, professor i pedagogik. Läroplansutredningen är viktig av flera skäl, menar han.

- **SVENSK SKOLA** behöver styrdokument som för det första är i linje med vetenskapliga insikter om lärande, utveckling och kognition och som för det andra kan fungera som konkreta verktyg för lärare och underlätta deras undervisningsarbete. Skolans policydokument bör vidare vara evidensinformerade och inte tvinga lärare till komplexa och tidsödande tolkningsprocesser när det gäller målformuleringar och bedömningskriterier.

- Att jag blivit utsedd tror jag bland annat beror på att mina kunskaper om undervisning snarare kommer från ett psykologiskt än ett filosofiskt/sociologiskt håll, vilket är i linje med de förändringar som nu planeras.

Ola Hedenius, professor i ämnesdidaktik, är sedan länge engagerad i frågor som rör kursplaner i matematik.

- I Sverige går matematikundervisning till så att läraren först förklarar något för att

eleverna sedan ska jobba med olika övningar medan läraren går runt och hjälper till. Efter som kursplanen nästan inte alls specificerar vad undervisningen ska handla om gör läromedelsförfattarna ganska enkla övningsböcker så att eleverna inte hela tiden måste ställa frågor. Med en tydligare läroplan hade både läraren och läromedelsförfattaren fått ett bättre stöd att verkligen utveckla en undervisning som bygger på progression.

Något **Ola Helenius** vill verka för är att man, innan en kursplan tas fram, ställer

samman ett material med konkreta tips från experter och lärare på hur undervisningen kan gå till.

- **PÅ SÅ SÄTT FÅR** lärarna en styrande formell text kombinerad med en stödjande text med rekommendationer som ger utrymme att utveckla nya idéer inom undervisningen. Universitetsadjunkt **Håkan Sjöberg**, påpekar att utredningen har fokus på ämneskunskaper utifrån elevernas kognitiva förutsättningar.

- Bland annat ska vi lämna förslag på hur praktiskt-estetiska ämnen ska inriktas på

praktiska färdigheter och förmågor i relation till teoretiska kunskaper. Det jag hoppas bidra med är kunskaper om kognitionsvetenskap och hur förändringar i läroplanen påverkar övriga styrdokument för att skapa en fungerande helhet.

Anna-Karin Wyndhamn, doktor i pedagogiskt arbete, betonar vikten av att tydligt formulera och stärka läraruppdraget.

- Även om läroplanen

självklart inte är en examensbeskrivning kan den ändå användas för att betona lärarens roll som kunskapsauktoret i klassrummet, något som tidigare läroplaner i decennier tonat ner, till förfång för elevernas utveckling och lärande. Ett annat problem är att tidigare läroplaner varit visionära utan att ta hänsyn till vare sig situationen i klassrummet eller till elevernas kognition. Inte heller tycks tidigare utredare ha fundrat på vilka stödstrukturer som behövs för att omsätta en läroplan i praktiken. Det behöver ändras.

Utredningen ska redovisas senast den 28 februari nästa år. Det tycker **Anna-Karin Wyndhamn**

är en snålt tilltagen tid.

- **FÖRR FICK** utredningar ta tid, ofta flera år, men numera ska de göras fort och dessutom hinna implementeras inom en mandatperiod. Det hade varit bättre om vi fått åtminstone ett halvår extra för att ge ett riktigt bra underlag.

Den femte GU-experten är Christopher Gillberg, professor i barn- och ungdomspsykiatri, samt världsledande forskare inom bland annat autism, adhd och Tourettes syndrom.

→ **Fakta:** I december 2023 tillsatte regeringen en ny läroplansutredning med Thomas Persson, tidigare generaldirektör vid Mynigheten för yrkeshögskolan, som utredare. Fem GU-experters ska stödja utredningen: Christopher Gillberg, professor i barn- och ungdomspsykiatri, Ola Helenius, professor i ämnesdidaktik, Jonas Linderoth, professor i pedagogik, Håkan Sjöberg, universitetsadjunkt i didaktik samt Anna-Karin Wyndhamn, doktor i pedagogiskt arbete.

Eva Lundgren

→ **Fakta:** Den 22 april startar studien *Validering av en realistisk screeningmetod för tidig Alzheimers sjukdom (REAL AD)*. Studien undersöker möjligheten att med digitala metoder samt ett blodprov hitta tidiga stadier av alzheimer.

Deltagarna ska vara 50–80 år och inte ha diagnostiserats med en demenssjukdom. De ska ha tillgång till mobil, surfplatta eller dator, ha BankID samt kunna ta sig till någon av Närhälsans 111 provtagningsställen i Västra Götaland.

En randomiserat uttagen kohort på cirka 440 personer kommer att bjudas in för ytterligare klinisk utredning för att validera det diagnostiska värdet av de nya metoderna.

Studien stöds bland annat av Vetenskapsrådet, ALF, Alzheimerfonden, VGR FoU medel samt 1,1 miljoner euro från europeiska Innovative Health Initiative samt flera anslag från industrin.

Mer information: www.realad.se/.

Tvärvetenskap gör forskningen bättre

Bidrar tvärvetenskap till högre forskningskvalitet? Och hur kan universitetet i så fall stötta tvärande samarbeten?

Det var några frågor som diskuterades under ett universitetsgemensamt seminarium i Vasaparken den 11 april.

MED TVÄRVETENSKAP kan man mena ganska olika saker, konstaterade Per Gyberg, docent i *Tema Teknik och social förändring* på institutionen för Tema, Linköpings universitet.

- Multidisciplinär vetenskap eller mångvetenskap brukar betyda att forskarna tittar på ett fenomen utifrån olika perspektiv, vilket ger en bred bild av fenomenet. Interdisciplinär vetenskap är mer problemstyrd; forskare med olika bakgrund undersöker ett fenomen tillsammans och har på så sätt potential att hitta nya kunskapsområden. Transformativt interdisciplinära angreppssätt kan bli ännu mer nyskapande.

Vid institutionen för Tema på Linköpings universitet, samverkar forskare över ämnesgränserna kring ett särskilt tema eller problemområde.

- Ett tema är inte evigt utan kan tas bort efter en tid eller ändras, exempelvis *Vatten i natur och samhälle* som utvecklats till *Miljöförändring*.

MARTIN HASSELLÖV, samordnare för UGOT Ocean, och Per Knutsson, föreståndare för Centrum för hav och samhälle, berättade om havet som tvärvetenskapligt forskningsområde.

- Inom UGOT Ocean tar vi upp både naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga frågor, exempelvis kring god förvaltning, men också andra sätt att använda havet, som blå ekonomi

Per Gyberg svarade på Carina Mallards frågor.

och medborgarforskning, förklarade Martin Hassellöv.

FN har beslutat att 2021-2030 ska vara ett årtionde för havsforskning och hållbarhet.

- HAVET TÄCKER över 70 procent av jordens yta och har tagit upp över 90 procent av den globala uppvärmningen. Det är alltså ett oerhört viktigt område men det saknas mycket kunskap. Vid GU, med sin linjestyrning, är det dock svårt att få tvärande verksamheter att passa in.

När vi bestämmer forskningens kvalitet används ofta bibliometriska mått, konstaterade Per Knutsson.

- Men olika discipliner har olika publiceringstraditioner. Det borde finnas andra kvalitetsindikatorer, exempelvis samhällsrelevans eller att forskningen bidrar till beslut eller policydokument. Kvalitet kan också handla om helt andra saker, som att jag, på grund av mitt samarbete med Martin, får

tillgång till tidskrifter som jag annars inte hade uppmärksammat och på så sätt ställs inför nya frågor.

Centrum för hav och samhälle har en styrgrupp med representanter för varje GU-fakultet. Det är ett sätt att skapa engagemang för verksamheten, menade Per Knutsson.

- VI HAR OCKSÅ gått från att göra egna aktiviteter till att vara mer av ett forskarstöd. Det är förstås lättare att få resurser från fakulteterna om de är involverade och det är tydligt att de får något tillbaka.

Mattias Marklund, professor i teoretisk fysik vid GU, stod som vetenskapligt ansvarig för VR-utlysningen *Bidrag till excellenscentrum* som utlystes hösten 2022. Han påpekade att Vetenskapsrådets uppgift är att bidra till forskning av högsta kvalitet och att tvärvetenskap inte har någon särställning.

- Samtidigt stämmer det att

»Det är förstås lättare att få resurser från fakulteterna om de är involverade och det är tydligt att de får något tillbaka.«

Per Knutsson

GRI avvecklas

även tvärvetenskap som håller hög kvalitet har svårt att få genomslag i ett system där det är centralt att meritera sig, dra in anslag och publicera artiklar. Många nydanande upptäckter sker i gränsområden, där molekylärbiologi är ett exempel på hur tvärande forskning kan ge upphov till ett nytt och viktigt ämne. Också grundvetenskap kan vara tvärande, exempelvis kräver den stora frågan om livets uppkomst ett tvärvetenskapligt angreppssätt.

124 ANSÖKNINGAR kom in till VR:s excellenssatsning, varav 35 gick vidare till ett andra steg. Av dessa valde en internationell panel 15 exceptionella miljöer, och inte 10 som var den ursprungliga tanken, eftersom samtliga fått absolut högsta betyg.

- Vi drog flera lärdomar av satsningen, bland annat att intresset var väldigt stort och att många tagit till sig den tematiska form som innebär större frågor än vid vanliga projektbidrag. Men vi insåg också svårigheten med att rekrytera en panel som täcker alla erforderliga kompetenser och att det även är svårt och resurskrävande att rekrytera externa experter.

Också Lucas Pettersson från Vetenskapsrådet påpekade att VR står inför en utmaning om man inte lyckas fånga upp den tvärvetenskapliga forskningen som håller hög kvalitet.

Seminarier ingick i en universitetsgemensam serie om kvalitetssäkring av forskning och samverkan. Förslag och synpunkter som framkommer ska användas i planeringen av nästa forskningsutvärdering, Research Evaluation for Development (RED).

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Medverkande: Per Gyberg, docent vid tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet; Martin Hassellöv, samordnare för UGOT Ocean; Per Knutsson, föreståndare på Centrum för hav och samhälle; Mattias Marklund, huvudsekreterare för ämnesrådet för naturvetenskap och teknik, Vetenskapsrådet; Lucas Pettersson, chef över avdelningen för forskningsfinansiering, Vetenskapsrådet. Inledningstalare: Carina Mallard, prorektor vid GU

GU kommer under året att utreda förutsättningarna för universitetets centrumbildningar med målet att stärka deras möjligheter att svara upp mot behoven av tvärvetenskaplig forskning av högsta kvalitet. Utredningen görs av FIK och leds av Max Petzold.

Den särskilda enheten Gothenburg Research Institute (GRI) kommer att avvecklas under 2024. Detta enligt ett beslut av Handelshögskolans styrelse den 6 december förra året.

- Det var inget lätt beslut att fatta. Men det viktiga är inte formen utan att den värdefulla verksamheten får möjlighet att fortsätta och utvecklas vidare, förklarar Per Cramér, dekan vid Handelshögskolan.

BAKGRUNDEN ÄR ATT GRI sedan lång tid haft svårt att få ekonomin i balans med ett tilltagande underskott. Den besvärliga situationen ledde till att vicedekan Ola Bergström förra året fick i uppdrag att göra en utredning. Han konstaterar att GRI under många år varit en viktig del av Handelshögskolan men att det är svårt för en verksamhet som inte är en komplett akademisk miljö att få en ekonomi i balans.

- GRI fungerar som en tillfällig arbetsplats för forskare som är på väg mot en tryggare anställning. Eftersom dessa bara stannar en viss period är GRI beroende av ett ständigt flöde av nya forskare som förlägger sina forskningsmedel till enheten, vilket varit svårt att åstadkomma. Trots en betydande medfinansiering från fakulteten har ekonomin inte gått ihop.

Att tillbringa en tid vid GRI lockar inte yngre forskare i lika hög grad som förr, konstaterar Ola Bergström.

- EN FÖRKLARING kan vara att forskarutbildningen fått allt mindre resurser. De få doktorer som examineras har därför relativt goda möjligheter att få anställning som lektor vid något lärosäte eller gå vidare till en karriär utanför universitetet. Kanske finns därför inte längre samma behov av en tillfällig tillflyktsort för yngre forskare som när GRI startade för drygt 30 år sedan?

Flera olika lösningar för att rädda GRI har övervägts, påpekar Ola Bergström, bland annat att skapa ett centrum inom ramen för en institution.

- Men det är ingenting som vare sig GRI eller möjliga institutioner har sett som en framkomlig väg. Institutioner anställer ogärna personer med annan disciplinär bakgrund, bland annat eftersom det utgör en svårighet att leda och förde- la arbetet när forskarens anslag tar slut.

De fasta medarbetarna på GRI har nu

fått nya jobb. Den administrativa chefen kommer att vara kvar på halvtid resten av året, kommunikatören har fått en annan tjänst vid GU och ekonomen har sökt sig vidare.

- AV DE SEX tillsvidareanställda forskare som har GRI som enda anställning, har fyra fått andra placeringar. De övriga två är vi på gång att hitta fasta tillhörigheter för, förklarar **Per Cramér**.

Avvecklingen innebär att Handelshögskolan kommer att fortsätta finansiera verksamheten under 2024 som blir ett övergångsår, förklarar Per Cramér.

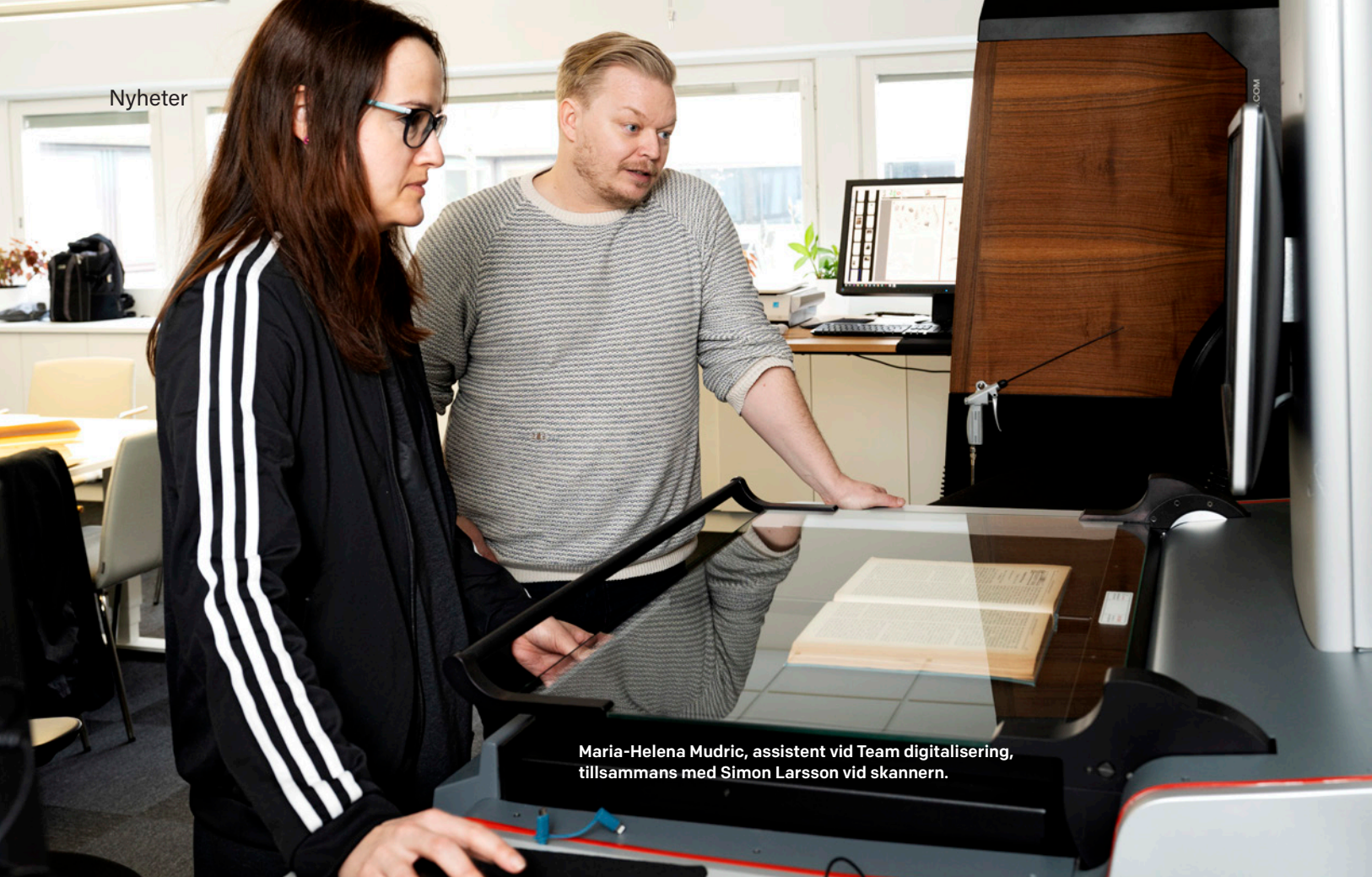
- De pågående projekten påverkas alltså inte; de flesta kommer att avslutas under året och de få som återstår kommer att få stöd av fakulteten. Inte heller CFK, som ingår i GRI, kommer att drabbas, utan föras över till någon av våra institutioner. GRI startade som en stiftelse och den finns ju kvar, men verksamheten måste finna en annan form.

En framtida möjlighet vore att skapa en form av "institute for advanced studies", som finns vid flera internationella lärosäten och som GRI också hade önskat. Det innebär att man skapar ett slags centrum som enbart administrerar lokaler där forskare från olika discipliner och institutioner kan arbeta tillsammans.

- En sådan plattform måste byggas organiskt och kan inte bara beslutas uppifrån. Men det är en väldigt intressant tanke som vi bollar med inför framtiden, förklarar Per Cramér.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** GRI startade som en stiftelse 1990 och etablerades i sin nuvarande form som en särskild enhet vid Handelshögskolan 2015 med uppdraget att bedriva ämnesövergripande post-doktoral forskning, företrädesvis i programform. GRI är också hemvist för Centrum för konsumtionsforskning (CFK). Verksamheten vid GRI har huvudsakligen finansierats via externa bidrag samt en andel av fakultetens forskningsanslag. I samband med att GRI blev en enhet vid Handelshögskolan reglerades det dåvarande underskottet med medel från fakulteten och Stiftelsen Richard C. Malmstens minne.

Maria-Helena Mudric, assistent vid Team digitalisering, tillsammans med Simon Larsson vid skannern.

UB hjälper forskare med digitalisering

Socialantropologen Simon Larsson forskar om svensk mission i Kongo. Det innebär ett väldigt rotande i gamla arkiv.

Tur att UB:s Digitala tjänster finns.

Till deras uppgifter hör att digitalisera forskningsmaterial som sedan levereras till beställaren men också blir öppet tillgängligt i UB:s databaser för forskare från hela världen.

UB:S DIGITALA TJÄNSTER är en förutsättning för att Simon Larsson ska kunna forska på ett smidigt sätt.

- Det forskningsprojekt jag är engagerad i handlar om juridiska aspekter av svensk mission i Kongo 1881-1961, och drivs av Matilda Arvidsson vid juridiska institutionen. Materialet, som bland annat består av tidskrifter, dagböcker och foton, är på flera hyllkilometer och finns huvudsakligen i Riksarkivet i Stockholm. Förutom de sparade breven och dagböckerna finns också hundratals publicerade böcker och tidskrifter som studeras i projektet. Dessa publikationer finns dels på

Lennart Stark och AnnaLena Vidlund, assistent vid Team digitalisering

»Jag har fått enorm hjälp av UB:s bibliotekarier som snabbt och effektivt leverat material ...«

Simon Larsson

Kungliga biblioteket, dels på UB. Jag har fått enorm hjälp av UB:s bibliotekarier som snabbt och effektivt levererat det jag behöver.

UB började arbetet med att digitalisera sitt material redan runt 2000, berättar Lennart Stark, systemutvecklare vid Team digitalisering.

- Redan 1999 tog vi oss an Ostindiska kompaniets

arkiv, vilket snart följdes av bibliotekets gamla alfabetiska kortkatalog. Båda dess projekt gjordes tillgängliga via webben. Genom åren har digitaliseringen ökat kraftigt i omfattning tack vare att forskarna blivit mer medvetna om digitaliseringens fördelar.

VILKET AV UB:S väldiga material som bör digitaliseras först är förstas en grannliga uppgift att avgöra, påpekar biblioteksassistent Per Örtenblad som är den som tar emot beställningarna.

- Det står i UB:s direktiv att urvalet ska ske på ett användar drivet sätt, vilket det ju blir när vi prioriterar just det material som forskare och studenter efterfrågar. En beställning görs enkelt genom ett formulär på vår webbsida och om det inte handlar om något väldigt omfattande brukar materialet levereras inom tio arbetsdagar. Det skannas och OCR-tolkas, katalogiseras i Libris och publiceras i GUPEA. Handskrifter publiceras i databasen Alvin.

TEAM DIGITALISERING har en omfattande maskinpark för att kunna digitalisera alla de olika format som finns i samlingarna. Bland annat en rullskanner som kan hantera kartor och affischer upp till AO-format.

- För ömtåliga böcker har vi en skanner där böckerna

placeras i en V-formad vagg så att de inte behöver öppnas helt, vilket är skonsamt för bokryggarna.

Digitala tjänster samarbetar också med andra arkiv, institutioner och universitetsbibliotek. Ett viktigt exempel är projektet *Det svenska trycket* (DST) där Kungliga biblioteket tillsammans med universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala samverkar för att digitalisera allt svenskt tryck från slutet av 1400-talet fram till idag.

FÖR SIMON LARSSON är Digitala tjänster oumbärligt.

- Att digitalisera tidskrifter och böcker gör inte bara materialet sökbart, det möjliggör också analyser med hjälp av digitala verktyg för textanalys som blir allt bättre. Det är en fantastisk tjänst som fler forskare borde passa på att använda sig av.

➔ **Fakta:** För att få forskningsmaterial digitaliserat, gå in på www.ub.gu.se/digitalisering. Materialet levereras i form av en OCR-tolkad pdf. Det är också möjligt att få högupplösta tiff- eller jpeg-bilder på hela verket. För GU:s medarbetare och studenter är tjänsten gratis.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Samtal om bilder till Kongoprojektet.

Magnus Holmberg, Emma Frisk och Karin Emanuelsson.

UB poppar upp bland studenterna

UB består inte bara av nio bibliotek. Sedan en tid tillbaka arrangerar personalen också tillfälliga pop up-bibliotek där verksamheten presenteras och personal svarar på frågor.

Den 12 mars fanns en pop-up i Medicinare-längan.

NÄR NYA programstudenter välkomnas får de visserligen information om UB:s olika verksamheter, berättar Magnus Holmberg, universitetsbibliotekarie på Biomedicinska biblioteket.

- Men sådant studenterna inte omedelbart har nytta av riskerar de glömma bort när det är så mycket annat de behöver komma ihåg. Därför är det viktigt att UB ibland påminner om det stöd vi kan ge, exempelvis när det gäller informationssökning eller referenshantering. Ett sätt att göra det är genom att sätta upp pop-upbibliotek på platser där studenterna vistas.

Inspiration till pop-up-verksamheten kommer bland annat från Stadsbiblioteket. Samhällsvetenskapliga biblioteket har sedan det evakuerades från Vasagatan arbetat med pop-up-bibliotek för att

upplysa studenterna om bibliotekets nya adress men också om bibliotekets tjänster online, berättar Emma Frisk, universitetsbibliotekarie på Samhällsvetenskapliga biblioteket.

- Vi har också haft pop-up-bibliotek på Lindholmen där studenterna har längre till biblioteksverksamhet i UB:s regi. Vi berättar om biblioteket, påminner om vår chatt som kan svara på det mesta och berättar exempelvis att handledning också går att få online.

En annan viktig uppgift för pop-upen är att informera om den service som erbjuds studenter med läsnedsättning, förklarar Karin Emanuelsson, universitetsbibliotekarie på Biomedicinska biblioteket.

- DET FINNS faktiskt studenter som gått här flera år utan att få det stöd de har laglig rätt till, vilket förstas är väldigt tråkigt.

UB planerar nu att arrangera ytterligare pop-uper vid Natrium och Campus Johanneberg.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Christina Osbeck

Aktuell: Tillträder som dekan för Utbildningsvetenskapliga fakulteten den 1 juli 2024.

Bakgrund: Har haft olika uppdrag vid Karlstads universitet, där hon 2011 också antogs som docent i religionsvetenskap. Universitetslektor vid GU 2013. Är sedan 2018 prefekt vid institutionen för didaktik och pedagogisk profession, var tidigare propprefekt i tre år. Är professor i ämnesdidaktik med inriktning mot samhällsorienterande ämnen. Forskar om religions- och etikdidaktik.

Familj: Gift, två vuxna döttrar, ett barnbarn.

Bor: I Haga samt har ett fritidshus vid Frisjön söder om Borås.

Intressen: Att vistas i naturen: cykla, springa, jobba i trädgården ...

Så vill nya dekanen utveckla Pedagogen

– Jag går in i en verksamhet som håller mycket god kvalitet men hoppas förstås kunna stärka den ytterligare. Framför allt vill jag sätta fakultetens kunskapsutvecklande uppdrag i fokus, både vad gäller forskning, utbildning och samverkan.

Det säger Christina Osbeck som den 1 juli blir ny dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

SOM DEKAN vill Christina Osbeck verka för att ge så goda förutsättningar som möjligt för verksamhetsutveckling och kvalitetssäkring vid fakulteten samt tydliggöra verksamheten både utåt mot samhället och inåt mot övriga GU.

– Det handlar om att sätta det kunskapsutvecklande uppdraget i första rummet, oavsett om det gäller enstaka studenter utveckling, nya bidrag till forskningsfronten eller ett samverkansarbete. Inte minst viktigt är att studenterna

upplever att de inte bara ska tillägna sig färdiga fakta utan också själva bidra till att föra kunskapsutvecklingen vidare, exempelvis genom examensarbeten och uppsatser.

ETT TYDLIGT forskningsperspektiv på utbildningen har ett värde i sig men kan kanske också locka fler studenter, menar Christina Osbeck.

– Ett exempel är en ny satsning som institutionen för didaktik och pedagogisk profession planerar starta hösten 2025. Det handlar om en ämnesdidaktisk påbyggnadsmaster med fokus på hållbarhet för studenter på grundlärarprogrammet. Tanken är att locka studenter som ser vidare verksamhetsutveckling, vid sidan av sin lärargärning, som angeläget. Kanske kan en sådan inriktning också attrahera fler studenter med höga gymnasiebetyg samt ge en jämnare könsfördelning i utbildningen.

Att redan grundstudenterna får känna att de medverkar i kunskapsutveck-

lingen kan kanske också öka intresset för forskning, menar Christina Osbeck.

– Idag har många av våra doktorander jobbat ett antal år och börjar inte sin forskarutbildning förrän de är i 40-50 årsåldern. Deras erfarenheter är förstås mycket värdefulla för fakulteten men det är också viktigt att få även yngre forskare som har en lång forskarkarriär framför sig. Samtidigt måste vi också stötta våra forskare, inte minst när det gäller att söka externa medel. Där har vår fakultet över tid varit väldigt framgångsrik, vilket är något vi måste bibehålla och utveckla vidare.

SAMVERKAN ÄR OCKSÅ en del av det kunskapsutvecklande uppdraget, påpekar Christina Osbeck.

– Vi samverkar med olika skolor och med Skolverket och får många viktiga externa uppdrag; exempelvis är flera av våra forskare engagerade i den nya läroplansutredningen. Men vi behöver också synas mer i medierna och i

den allmänna debatten och ge våra perspektiv på olika utbildningsfrågor. Men även samverkan inom universitetet är viktigt. Lärarutbildningarna innehåller ju en massa specialkunskaper som finns ute på de olika institutionerna som vi ständigt arbetar tillsammans med.

ATT VARA DEKAN är förstas ett krävande uppdrag. Men Christina Osbeck hoppas ändå få tid för forskning.

– Bland annat är jag engagerad i ett projekt om ungas livsfrågor och livsförståelse som jag gärna vill fortsätta med. Att vara dekan är ett kollegialt uppdrag som man får efter en valprocess, därför är det viktigt för mig att fortsätta vara kollega. Men självklart kommer jag att prioritera dekanuppdraget om jag tvingas välja. Att bidra till kunskapsutvecklingen på Utbildningsvetenskapliga fakulteten och därmed också i hela samhället ser jag som ett oerhört meningsfullt uppdrag.

Vill ha mer etik i hållbarhetsfrågorna

Måns Söderbom

Aktuell: Från den 1 juli ny dekan på Handelshögskolan.

Bakgrund: Disputerade 2000 vid GU, varit verksam vid University of Oxford i åtta år, anställd vid GU 2008, professor 2011, prorektor 2014, prefekt 2015–2021.

Övriga intressen: Matlagning, trädgård, golf ...

– En viktig uppgift för en fakultetsledning är att, i dialog med verksamheten, skapa en gemensam idé om var vi ska befinna oss om 5–10 år. Jag hoppas kunna hjälpa till att staka ut den riktningen men utan detaljstyrning.

Så säger Måns Söderbom, professor i nationalekonomi, som den 1 juli blir ny dekan på Handelshögskolan.

HANDELSHÖGSKOLAN har utvecklats väldigt positivt de senaste 15 åren, både vad gäller utbildning, forskning och samverkan, betonar Måns Söderbom.

– Man kan säga att jag kommer till ett dukat bord. Men självklart hoppas jag kunna bidra till fakultetens fortsatta utveckling och framsteg. Bland annat är en gemensam vision betydelsefull, samtidigt som alla inte behöver göra samma sak. Att vi exempelvis har medarbetare som är duktiga på samverkan är oer-

hört viktigt men det betyder inte att alla hela tiden måste bedriva forskning som knyter an till dagsaktuella samhällsproblem.

Hållbarhet har varit ett av Handelshögskolans profilområden under många år.

– VI TALAR IDAG OM ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Men jag tror att vi kan bredda begreppet ytterligare och exempelvis föra in ett etiskt, humanistiskt synsätt. Dagens studenter, som är födda i början av 2000-talet, har fått med sig ett hållbarhetsperspektiv redan i förskolan; det skapar spännande möjligheter att ytterligare stärka området i våra utbildningar.

Dagens unga har också annorlunda vanor när det gäller teknik. Chat GPT är exempelvis en helt ny utmaning för lärosätena, påpekar Måns Söderbom.

– Från den första nervositeten för cirka ett år sedan har Chat GPT snabbt blivit en del av undervisningen och vi har börjat inse vikten av att

vara på tårna när det gäller teknikutveckling. Något som jag dock tycker att vi bör motverka är studenternas ökade tendens att jobba hemma. Verkliga möten och samtal är en betydelsefull del av universitetsstudierna och det är därför viktigt att studenterna kommer hit.

Måns Söderbom disputerade vid GU 2000 och har varit anställd här sedan 2008. Åren däremellan var han verksam vid Centre for the Study of African Economies vid University of Oxford.

– DET VAR EN betydelsefull erfarenhet som påverkar mig än idag. Jag fick ägna mig åt de frågor som intresserat mig ända sedan ungdomen, bland annat hur vi kan få fram fler och växande företag i Afrika så att den unga befolkningen där får arbete. En stor del av jobben måste komma från den privata sektorn och det finns en tydlig koppling mellan företagande och ekonomisk utveckling. I samarbete med Environment

for Development vid Handelshögskolan handleder jag tre etiopiska doktorander vilket är givande för alla parter. Som dekan kommer jag nog inte att ha tid med så många fler uppdrag men dessa doktorander hoppas jag kunna stötta fram till disputationen.

2015–2021 VAR Måns Söderbom prefekt vid institutionen för nationalekonomi med statistik.

– En prefekt känner de flesta medarbetare och kan verksamheten, om än inte allt i detalj. Som dekan däremot kommer jag att behöva sätta mig in i en mängd olika områden som jag ännu inte vet så mycket om. Som tur är har jag prodekan Lena Gipperth vid min sida som har andra kunskaper och delvis andra intressen än jag. Jag vill vara delaktig i den vardagliga verksamheten på fakulteten, och hoppas få tid att besöka seminarier, disputationer och andra sammankomster och på så sätt lära känna hela skolan bättre.

Stor konferens till Göteborg

I september nästa år kommer GU, tillsammans med fem andra västsvenska lärosäten, att stå värd för en av världens största konferenser inom högre utbildning. Det handlar om European Association for International Education (EAIE) vars årliga konferens lockar cirka 6 000 deltagare från ett hundratal länder.

ETT KONSORTIUM bestående av GU, Chalmers samt högskolorna i Borås, Halmstad, Jönköping och Skövde ligger bakom ansökan. Att flera lärosäten samverkar har förstås med ekonomi att göra men handlar också om att kunna visa upp den breda kompetens som finns i Västsverige.

- Den ursprungliga planen var att förlägga EAIE-konferensen till Göteborg redan 2021, vilket passade bra med tanke på stadens 400-årsjubileum. Men så kom pandemin och evenemanget fick skjutas upp, berättar Lena Pedersen vid International Centre och kontaktperson för EAIE.

Mycket av de praktiska arrangemangen kring konferensen sköts av EAIE.

- Men självklart innebär det också mycket arbete för de medverkande lärosätena. Bland annat har konsortiet tillsatt en styrgrupp och arbetsgrupp för att jobba med konferensen. International Centre vid GU har dessutom ställt samman en intern operativ grupp med en representant från varje fakultet samt en representant från Welcome Services och kommunikationsenheten. Vi har också en intern styrgrupp.

KONFERENSENS SYFTEN ÄR i första hand kompetensutveckling, nätverkande och partnervård. Deltagarna är främst administratörer men även akademisk personal del-

tar, förklarar **Lena Pedersen**.

- Bland annat arrangeras ett stort antal parallella sessioner. I Rotterdam förra året bidrog GU med sessioner på teman som *Breddat deltagande inom studentmobilitet*, *Europeiskt samarbete kring riskutsatta forskare* samt *Studentengagemang inom Europauniversitetsallianser*.

En särskild GU-satsning under konferensveckan sedan 2019 är *vicerektors partner-event* dit internationella strategiska partner bjuds in, gemensamt utvalda av fakulteterna. Vicerektor Pauli Kortteinen är värd och inledningstalare.

- Värdlärosätena brukar också arrangera *Campus experience*, alltså besök på universitetet. Deltagarna, som brukar vara runt ett hundratal, måste anmäla sig i förväg så att arrangörerna vet hur många som kommer. När konferensen hölls i Helsingfors 2019 fick vi en väldigt fin visning av bland annat Aalto-universitetet, som inspirerat oss i konsortiet när det gäller vårt *Campus experience*.

Inte bara europeiska lärosäten deltar i konferensen utan även universitet från andra kontinenter.

- Konferensen handlar ju både om att vårda etablerade kontakter och om att skapa nya möjligheter till samverkan med olika lärosäten. För universitet

i andra delar av världen är EAIE-konferensen en väldigt viktig plattform för samarbeten med lärosäten i Europa.

Årets konferens blir i Toulouse och temat är *En route*, alltså *På väg*. Konferensanläggningen ligger cirka en timmes resa utanför centrala Toulouse, berättar Lena Pedersen.

- **EFTERSOM MÅNGA** arrangemang sker på kvällen är det förstås en jättefördel för EAIE-konferensen i Göteborg att konferensanläggningen ligger mitt i stan, nära hotell, Liseberg, Universeum och allt annat staden kan erbjuda.

Konferensen är en möjlighet för värdlärosätena att presentera sin verksamhet men naturligtvis också en jättechans för staden och västra Sverige.

- Konferensen innebär en unik chans att visa upp det rika utbud som vårt universitet står för. Av den anledningen är det avgörande att vi lägger stor vikt vid det interna arbetet med planering och genomförande av GU:s egna evenemang och program under och i anslutning till konferensveckan. Detta arbete pågår för fullt i den interna gruppen vid GU.

Eva Lundgren

→ **Fakta: European Association of International Education (EAIE)** startade 1989 och är en medlemsdriven organisation som årligen anordnar en av världens största konferenser inom högre utbildning. Konferensen har på senare år samlat drygt 6 000 deltagare från ett hundratal länder. Årets konferens hålls i Toulouse den 17-20 september. Nästa år kommer konferensen att ges i Göteborg. Vårdar blir då fem lärosäten, förutom GU: Chalmers, samt högskolorna i Borås, Skövde, Halmstad och Jönköping.

En sjöstjärna för Rhian

■ **En ny art** av sjöstjärna har namngivits efter Rhian Waller, forskare vid institutionen för marina vetenskaper. Sjöstjärnan hittades under en djuphavsexpedition i norra Atlanten där Rhian Waller var en av de vetenskapliga ledarna. Fartygets fjärrstyrda undervattensfarkost fångade sjöstjärnan på bild och expeditionens "sjöstjärneexpert" såg genast att detta var något nytt. Med besätningens hjälp lyckades hon dirigera undervattensfarkosten så att dess gripklo kunde plocka upp och bärga det okända fyndet. Som tack har den nya arten döpts till *Rhianastra isocoles*.

– Att samla in något på drygt 1 700 meters djup handlar mycket om timing; fartyget ska ligga rätt och undervattensfarkosten ska kunna stoppas på en exakt plats. Men vi hade tur, säger en glad Rhian Waller.

Vill du fira 2023 års professorer?

■ **Onsdagen den 12 juni** är det dags att fira 2023 års professorer samt excellenta lärare och pedagogiska pristagare. Ceremonin äger rum i Konserthuset med början klockan 14:00. Dörrarna öppnas klockan 13:00 och 13:50 ska alla gäster vara på plats. Mer information om anmälan samt eventuell beställning av mingeltallrik finns på Medarbetarportalen.

Policy för informations-säkerhet

■ **Rektor har beslutat** om en ny policy för informations-säkerhet. Policyen är en del av det ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) som håller på att tas fram. Planen är att i nästa steg ta fram en ny informationsklassningsmodell och att göra ett arbete kring att specificera roller och ansvar i hela organisationen. Under 2024 kommer alla styrande dokument kring IT- och informations-säkerhet att granskas och uppdateras för att säkerställa en hög standard.

Reviderad språkpolicy

■ **Den 21 mars** fattade rektor Malin Broberg beslut om en reviderad språkpolicy. Ett nytt begrepp är *parallellspråkighet* som innebär att det officiella myndighetsspråket är svenska men att internationalisering innebär att engelska ofta används parallellt. De två språken samexisterar.

En annan förändring handlar om beredande och beslutande möten. Dessa ska som huvudregel vara på svenska men det finns inget som hindrar att mötesdeltagare uttrycker sig på andra språk så länge alla förstår vad som sägs.

– Det är viktigt att så många som möjligt kan delta i ledningsarbetet vid Göteborgs universitet. När man gör det ska man kunna prata på ett språk där man kan uttrycka sig nyanserat. Så länge alla begriper vad som sägs kan sådana möten med fördel vara flerspråkiga. Svensk förvaltningstradition är däremot tydlig med att skriftliga underlag och beslutsprotokoll ska vara på svenska, säger Susanna Karlsson, docent i nordiska språk och språklig expert i den arbetsgrupp som genomfört revideringen.

Thomas Rosén, Johan Öberg, Lena Jonsson och Kristian Gerner.

Ryssland i historien

■ *Ryssland – aggression i historisk belysning* var temat för ett samtal på Världskulturmuseet den 27 mars. Samtalsledare var översättaren och essäisten Johan Öberg.

– Historien har en helt annan tyngd i rysk politik än vad vi i Sverige är vana vid. Samtidigt är ingenting så oförutsägbart som det förgångna, enligt ett ryskt talesätt.

Norden spelar en möjlig oväntat stor roll i rysk historieuppfattning. Enligt *Nestorskrönikan*, som skrevs på 1100-talet men skildrar händelser 300 år tidigare, kunde de slaviska stammarna i Novgorod inte hålla sams. De bad därför nordmannen Rurik att komma och regera över dem. Ruriks son, Oleg, grundade sedan Kievriket.

– Det här är förstas en myt, förklarade Thomas Rosén, universitetslektor i slaviska språk vid GU. Men de flesta forskare menar att skandinaverna spelade en viktig roll i områdena runt Novgorod och Staraja Ladoga under tidig medeltid.

Historikern Kristian Gerner förklarade att Peter den store inspirerats av Axel Oxenstierna när han byggde upp sin förvaltning och statsvetaren Lena Jonsson berättade om hur Ryssland koloniserade områdena runt floden Volga.

– Än idag beskrivs erövringen av Kazan 1552 utifrån en strikt rysk synvinkel, som en befrielse och inte som en ockupation av Tatarstan.

Samtalet arrangerades av Folkuniversitetet, Jonsereds herrgård och Världskulturmuseet.

Varför vill vi äta?

Text: Eva Lundgren | Foto: Johan Wingborg

Ghrelin är ett hormon som ökar när vi behöver mat och som får oss att bli hungriga. Allteftersom vi blir mätta går ghrelin-nivåerna ner vilket borde få oss att sluta stoppa i oss mat. Ändå ökar fetmaepidemin i världen. Också patienter med anorexia nervosa blir allt fler.

Varför är det så?

Det är en av de frågor Suzanne Dickson, professor i fysiologi, forskar om. →

R

edan i mitten av 1980-talet som ung farmakologistudent i Edinburgh blev Suzanne Dickson fascinerad av hjärnan och dess funktioner.

- Å ena sidan verkar hjärnan så otroligt komplex, å andra sidan krävs inte mer än ett hundratal nervceller för att hålla koll på vitala funktioner. Svåra och varierande sjukdomssymtom kan ibland mildras genom att tillföra en enda substans, exempelvis L-dopa till parkinsonpatienter, vilket var en av Arvid Carlssons viktiga upptäckter.

Det var när hon som doktorand i Cambridge forskade tillsammans med professor Gareth Leng som Suzanne Dickson kunde visa att ghrelin-relaterade läkemedel påverkar hjärnan, en upptäckt som så småningom skulle leda till insikten att ghrelin är viktigt för vår förmåga att känna hunger.

Den forskningen ligger till grund för det område som Suzanne Dickson fortfarande ägnar sig åt: hur yttre och inre signaler påverkar aptit och beteenden som har med ätande att göra.

- Idag vet vi att hungerhormonet ghrelin, som bildas i magsäcken, påverkar samma celler som antifetmahormonet leptin, som tillverkas i fettvävnaden.

Men också belöningshormonet dopamin har med aptiten att göra - både när vi är hungriga och när vi njuter av mat.

- Dopaminbelöningsystemet hjälper oss att söka efter mat och känna oss belönade när vi ätit. Förväntan att äta sådant vi tycker om gör dopamincellerna extra aktiva. För mig kan ett exempel vara årets första semla!

Också tarmhormoner har betydelse för vår aptit, vars nivåer påverkas av mängden och sammansättningen av den mat vi äter, berättar Suzanne Dickson.

- Men våra hormoner styrs också av den yttre miljön, som att semlan doftar gott och ser ljuvligt smarrig ut. Alla yttre och inre signaler konvergerar i hjärnans orexigena system som reglerar aptiten. Det min forskargrupp är intresserad av är att, med hjälp av helt nya tekniker, kartlägga nervbanorna bakom systemet.

De komplexa mekanismer som reglerar vår aptit har under årmiljoner utvecklats för att klara tider av svält och dålig tillgång på mat. I vår moderna tid fungerar det sämre. Övervikt är ett växande problem i stora delar av världen.

- Ett stort genombrott på senare år är ozempic, ett läkemedel som används vid diabetes typ 2 och som minskar aptiten och hjälper kroppen att sänka blodsockernivåerna när de är för höga. På senare tid har

läkemedlet visat sig effektivt även vid övervikt. Men när det gäller svårt överviktiga personer måste insatserna handla om även annat än enbart själva vikten; sjuklig övervikt har förstås orsaker som hänger samman med den mentala hälsan, där en av konsekvenserna är ett överintag av mat.

Också anorexia nervosa ökar. Där finns dock ännu inget läkemedel, förklarar Suzanne Dickson.

- Vi börjar förstå en del av neurobiologin bakom sjukdomen men väldigt mycket mer forskning skulle behövas. Man skulle exempelvis kunna misstänka att patienter med anorexia nervosa saknar aptit för att de har för låga nivåer av ghrelin, men de stämmer inte, tvärtom är hungersignalerna höga. Ett intressant förslag är att istället göra tvärtom och ge anorektiker mättnadshormonet leptin. Det låter ju helt galet, men eftersom dessa patienter har så lite fettvävnad har de väldigt lite leptin i blodet. Att återställa leptinet till mer normala nivåer kanske kan stötta den mentala hälsa hos dessa patienter, vars tankar annars bara kretsar kring diet, kalorier och extrem träning. Tyvärr är den här typen av forskning väldigt dyr och problemet är, som alltid, finansieringen.

Det är bland annat för att bidra till arbetet med att föra samman finansärer, forskare, politiker och myndigheter som Suzanne Dickson förra året blev ordförande för den ideella organisationen European Brain Council (EBC). Organisationen har som mål att genom ökad satsning på forskning förbättra livet för de cirka 179 miljoner européer som lever med hjärnsjukdomar.

- **Bland annat arbetar** vi med att öka allmänhetens kunskap om djurförsök, ett känsloladdat område som det sprids väldigt mycket desinformation om. Exempelvis florerar en föreställning om att det redan finns alternativa metoder, som kan ersätta forskning på djur, vilket helt enkelt inte stämmer; i bästa fall kan dessa metoder ge lite kompletterande kunskap. Djurförsök är väldigt strikt reglerade både i svensk lag och inom EU och att utsätta djur för onödigt lidande är straffbart.

Suzanne Dickson är också ledamot och föreståndare för the European College for Neuropsychopharmacology (ECNP) samt ledamot av ECNP:s *Workshop for Early Career Scientists in Europe*.

- Fram till och med doktorsexamen brukar lärosätena vara bra på att stötta sina unga forskare men efter det finns ingen särskilt självklar väg att gå. Därför är det viktigt att vi som trots allt lyckats ta oss fram i

forskarvärlden ger stöd åt dem som kommer efter.

På senare år har forskning på hjärnsjukdomar tagit stora steg framåt. Det svensktvecklade läkemedlet lecanemab, som bromsar utvecklingen av alzheimer, har nyligen godkänts i USA.

- Psilocybin, en aktiv substans i psykedeliska svampar, är ett annat lovande ämne som verkar ha en positiv effekt på depression. Forskning pågår också när det gäller att koppla ihop den mänskliga hjärnan med datorer. Nya genombrott inom hjärnforskning sker hela tiden så det finns anledning att känna hopp.

Det var under sin tid i Cambridge som Suzanne Dickson träffade John-Olov Jansson, som då var gästprofessor från GU och som hon sedan gifte sig med. Nu har hon bott i Sverige i 20 år.

- Jag känner mig svensk och uppskattar svensk livskvalitet. Jag tycker exempelvis att det är jättebra att vi här oftast lagar vår mat själva, istället för att köpa färdigt, som är vanligt i exempelvis Storbritannien. Det jag däremot kan sakna är att få tala mitt engelska modersmål.

Att vara forskare i Sverige har både för- och nackdelar jämfört med Storbritannien.

- I Cambridge får man exempelvis finansiellt stöd för sådant som vi betalar för här i Sverige, exempelvis lokalhyra och doktorandernas löner, helt enkelt sådant som hänger ihop med att vara en aktiv forskare. Men annat är bättre i Sverige, exempelvis har vi bättre

faciliteter. I Cambridge fanns mitt kontor i ett hus som av kulturhistoriska skäl knappt fick ändras; det gjorde det svårt att bygga labb och annan infrastruktur.

Till Suzanne Dicksons stora intressen hör att sjunga. Sedan många år är hon med i Haga Motettkör som specialiserat sig på barockmusik.

- Jag älskar Bach men det finns förstås även annan underbar musik, som Pergolesis Stabat Mater. Vi har en fantastisk körledare och eftersom alla körmedlemmar kan läsa noter går det fort att träna in en ny repertoar. Varje minut med kören är ren njutning.

SUZANNE DICKSON

Jobbar som: Professor i fysiologi med fokus på neuroendokrinologi.

Familj: Maken John-Olov Jansson, professor i fysiologi vid Sahlgreńska akademien, en 20-årig son och en 18-årig dotter.

Senast lästa bok: *The Matter of facts* av Gareth Leng och Rhodri Ivor Leng.

Övriga intressen: Sjunger i Haga Motettkör.

NY BEHANDLINGSMETOD

Immunterapi ger hopp

Immunterapi är en ny form av behandling som har revolutionerat sjukvården, förklarar Lars Ny, överläkare och professor i immunonkologi.

– Just nu är vi i en fas där vi försöker optimera behandlingen genom att kombinera immunterapi med andra läkemedel, även cellgifter, samt strålbehandling och kirurgi. Utvecklingen går för närvarande väldigt fort.

Immunterapi handlar om att använda kroppens eget försvar för att attackera cancerceller. Metoden har funnits i drygt tio år i rutinsjukvård och Lars Ny är en av pionjärerna inom området.

– Mina huvudfokus är malignt melanom utgående från hud och ögon. Men metoden används också vid andra typer av hudcancer samt vid cancer i lungorna, urinblåsan, huvud och hals, samt vid vissa typer av mag-tarmcancer. Tidigare har vi varit försiktiga när det gäller att påstå att behandlingen verkligen botar. Men idag kan vi säga att över hälften av patienterna med spridd melanom får många extra levnadsår och allt fler blir helt friska.

Det var James P. Allison och Tasuku Honjo som på 1990-talet upptäckte en

sorts bromssystem på ytan hos de vita blodkroppar som kallas T-celler och som alltså är en del av kroppens immunförsvar. Bromssystemen går att stänga av med särskilda antikroppar, vilket gör att T-cellerna aktiveras och kan angripa cancer.

– Tidigare försökte man istället stimulera T-cellerna vilket riskerade leda till överaktivitet. Nu tar vi bort bromsen

genom så kallade immuncheckpoint-hämmare. De första hämmarna som godkändes av Läkemedelsverket kallas CTLA-4- och PD1-hämmare och ges som dropp. Immunterapi fungerar dock olika väl beroende på vilken tumör det handlar om. Finns det många T-celler i tumörens närhet finns fler celler som kan aktiveras som försvar än om antalet T-celler är litet.

Kent Persson föreläste för läkarstudenter om sin lyckade behandling.

Även andra typer av cellterapi är nu godkända i Sverige, exempelvis CAR-T-behandling.

- Det innebär att man plockar ut T-celler från tumörvävnad eller patientens blod, modifierar dem genetiskt så att de mer effektivt kan bekämpa cancer, och för tillbaka dem till patienten. Flera av dessa läkemedel kan tas som tabletter, vilket förstås underlättar för den sjuke.

I början av året fick Lars Ny och hans grupp hela 10 miljoner kronor av Cancerfonden för en ny studie om behandling av metastaser i levern hos patienter med ögonmelanom. Det handlar om att odla upp cirka en miljon T-celler från levertumören, tumörinfiltrerade lymfocyter (TIL), och sedan låta en bioreaktor producera ytterligare celler så att man kommer upp till cirka en miljard. Sedan sprutas den stora mängden T-celler direkt in i tumörvävnaden.

- Vi jobbar multidisciplinärt tillsammans med bland annat radiologer, kirurger, tumörbiologer och immunologer och den första studien görs på sex patienter.

Immunoterapi, inkluderande cellterapi har flera fördelar framför cellgifter, förklarar Lars Ny.

- Biverkningarna för immuncheckpointhämmare och TIL-terapi är vanligen milda och de flesta kan leva som vanligt under och efter behandlingen. Så för patienten är det absolut ett framsteg. En nackdel när det gäller TIL-terapi är att det är dyrt. Å andra sidan är det mycket effektivare så i det långa loppet kanske det inte är så dyrt trots allt. Min förhoppning är att olika former av cellterapi i framtiden kommer att utgöra en viktig del i all cancerbehandling men också när det gäller andra sjukdomar utanför cancerområdet.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

fakta/cellterapi

2012 godkändes den första immuncheckpointhämmaren CTLA-4 för användning i rutinsjukvård i Sverige.

2015 godkändes de första PD1-hämmarna i Sverige.

2018 godkändes cellterapibehandling med CAR T-celler för leukemi och lymfom inom EU. Studier pågår på ett stort antal andra cancerformer.

2022 används immuncheckpointhämmare på cancer i bland annat huden, lungorna, njurarna, urinblåsan, matstrupen, magsäcken, tjock- och ändtarmen och lymflörtlarna samt vid vissa former av bröstcancer.

Räddad till livet av ny behandling

Han hade precis gått i pension och tillsammans med sin fru börjat planera framtida upplevelser när han upptäckte en knöl på ryggen.

- Min fru tyckte att jag borde kolla upp det så jag bokade tid hos Närhälsan. Det innebar början på ett helt annat äventyr än det jag hoppats på.

Det berättade Kent Persson under introduktionsföreläsningen i onkologi för läkarstudenterna på termin åtta.

Det var i november 2012 som Kent Persson upptäckte vad han uppfattade som en fettkula på ryggen.

- Jag gick till Närhälsan och fick snabbt tid att operera bort knölen. Ett prov skickades för analys men jag tänkte inte så mycket på det. Det dröjde en månad, så kom ett telefonsamtal: jag hade malignt melanom.

Kent Persson fick snabbt tid för en ny operation på Sahlgrenska för att säkerställa att hela tumören avlägsnats.

Så gick ytterligare tre månader. En dag upptäckte Kent Persson en svullnad i armhålan och en tid senare ett pärlband av knölar på ryggen.

- I maj 2013 kom jag till kirurgen och läkaren förklarade att jag kunde bli opererad i augusti. Lever jag ens då? var min fråga.

Han hade också fått en obehaglig hosta. Efter en lungröntgen och en CT-röntgen visade det sig att cancer spritts till ytterligare lymfkörtlar, lungorna och levern.

Det var då Kent Persson fick träffa överläkaren Lars Ny som istället för en dödsdom hade ett förslag.

- Han berättade om en stor internationell klinisk studie som omfattade 410 cancerpatienter. Hälften skulle få traditionell cystostatika medan den andra hälften skulle få en helt ny behandling, så kallad immunoterapi. I Göteborg skulle sex patienter delta och Lars undrade om jag ville vara en av dem. Vad hade jag att förlora? Jag svarade genast ja.

Behandlingen började den 24 juli. Efter två veckor, då Kent Persson låg på en sjukhusbänk för att få dropp, började han plötsligt frysa så att han skakade.

- Min sjuksköterska förklarade att det måste vara mitt immunsystem som börjat reagera; jag hörde alltså till dem som fått den nya behandlingen!

Immunoterapi visade sig förvånansvärt effektiv: knölna började minska, hostan upphörde, livsglädjen kom tillbaka.

Efter ytterligare cirka 10 månaders terapi var alla metastaser borta.

- Behandlingen fortsatte ytterligare ett år och sedan följde regelbundna återbesök med uppföljning. Allt avslutades hösten 2020. Nu har jag varit frisk i hela tio år.

En höjdpunkt i Kent Perssons liv var i december 2018 då han fick träffa Nobelpristagarna James P. Allison och Tasuku Honjo på Grand Hotel i Stockholm.

- Det är deras upptäckter inom immunoterapi som gjort att jag är vid liv idag. Jag fick krama om mina räddare och både de och jag översvämmades av tårar.

Kent Persson har genom åren berättat på seminarier och i olika medier om sin behandling. För Sahlgrenska akademins läkarstudenter har han hållit föreläsningar sedan många år tillbaka.

- Många klagar på sjukvården men min upplevelse är att den är fantastisk. Och klinisk forskning är viktig, den borde satsas på ännu mer än idag!

Varför är vi så fattiga?

– Afrika är 10 gånger större än Indien och tre gånger större än Kina. Kontinenten har väldiga resurser, både vad gäller naturtillgångar och människor. Varför är vi då så fattiga?

Det frågade den sudanesisk-brittiske affärsmannen och filantropen Mo Ibrahim under en KAP-talk på Handelshögskolan den 20 mars.

Afrikas problem har flera orsaker, konstaterade Mo Ibrahim.

– Bland annat beror de på vår dramatiska historia med slaveri och kolonialism. Olika europeiska makter har dragit linjer tvärs över den afrikanska kartan och skapat länder som inte har något med verkligheten att göra, varken etniskt eller historiskt. En del stater, som Tchad, Niger och Burkina Faso, är helt instängda av andra länder, som man måste åka igenom för att nå fram till havet.

Också Afrikas infrastruktur är ologisk. – Vägarna byggdes från gruvor till hamnar för att tjäna kolonistörernas behov, inte för att knyta samman landet. Också jordbruket användes för att odla te och kaffe istället för att försörja den egna befolkningen. Det är skälet till att kriget i Ukraina är en katastrof också för Afrika, eftersom vi måste importera mat.

Men Afrikas problem beror också på afrikanerna själva, menade Mo Ibrahim.

– Vi måste se oss i spegeln och fråga: Vad är det för fel på oss? Nigeria är ett exempel: förr var landet inte bara självförsörjande på livsmedel utan kunde även exportera. Sedan hittades en massa olja och folk glömde bort att odla sin mark.

Efter att en stor del av de afrikanska länderna blivit självständiga bildades Organization for African Unity (OAU) 1963. Bland annat diskuterade man då hur de onaturliga koloniala gränserna skulle hanteras.

– **Istället för att** börja bråka fattade ländernas ledare det kloka beslutet att låta gränserna förbli som de var. Världen är inte perfekt, många länder har utsatts för svåra orättvisor, men vi måste lämna sådant bakom oss och blicka framåt.

Utifrån västerländsk synvinkel handlar demokrati om att ha fria val kanske vart fjärde år.

– Men jag menar att demokrati snarare är en fråga om goda institutioner, som att ha ett parlament och ett domstols- och rättssystem samt fria medier. Något sådant fanns knappt när de afrikanska länderna blev självständiga, den enda starka institutionen var militären. Det är skälet till att Afrika under 1960- och 1970-talen genomled hela 87 militärkupper då en hop galna generaler kom till

makten. Afrika har på så sätt slösat bort flera decennier på vanstyre.

Under kalla kriget blev Afrika något av ett schackbräde för supermakterna, förklarade Mo Ibrahim.

– Båda sidor stöttade kriminella ledare för att komma åt Afrikas naturtillgångar, FN-röster, militärbaser och andra resurser. Motiven för den sortens verksamhet försvann 1989, samma dag som Berlinmuren föll. Under de följande 20 åren utvecklades de afrikanska ländernas konstitutioner så att flerpartisystem och begränsade mandatperioder infördes. De var gyllene tider för demokrati och mänskliga rättigheter på vår kontinent.

»Vad är det för utbildning ni får när ni bara känner till Afrikas värsta ledare och inte de bästa?«

MO IBRAHIM

På senare år har utvecklingen tyvärr åter börjat gå i fel riktning.

– Kanske beror det på covidpandemin, kanske finns andra orsaker. Men i Afrika, liksom på många andra håll i världen, har starka män börjat dyka upp, ledare som ändrar konstitutionen och vägrar släppa ifrån sig makt. För makt är förföriskt.

I afrikanska länder är makt extra frestande eftersom det varken finns pensioner eller något att gå tillbaka till när man lämnat sitt uppdrag, förklarade Mo Ibrahim.

– Har någon i publiken hört talas om Mubutu? Idi Amin? Jag ser flera uppsträckta händer. Hur är det med Festus Mogae? Pedro Pires? Inte? De två senare har vunnit min stiftelses afrikanska pris för gott ledarskap. Vad är det för utbildning ni får när ni bara känner till Afrikas värsta ledare men inte de bästa? Tänk om Hitler och Mussolini varit de enda europeiska ledare jag känt till? Det är sant att det finns mycket korrupsion i Afrika och att det är vårt eget ansvar att göra något åt det. Men ingen är korrupt på egen hand, det krävs alltid ytterligare en part.

Om afrikaner ska ta ansvar för sitt vanstyre borde västvärlden ansvara för sin medverkan, menade Mo Ibrahim.

Foto: JOHAN WINGBORG

En fabrik för tillverkning av malariamedicin i Uganda.

Mo Ibrahim föreläste på Handelshögskolan.

- Den årliga illegala kapitalflykten från Afrika, som beror på västerländska storföretags skatteplanering, motsvarar cirka 88 miljarder dollar, pengar som borde gått till hälsovård och skolor. Det samlade biståndet till Afrika uppgår till cirka 53 miljarder dollar - så vem är det som finansierar vem?

Afrika är också mer eller mindre utfryst från globala institutioner, förklarade Mo Ibrahim.

- I FN:s säkerhetsråd sitter fem permanenta medlemmar, men ingen från Afrika. Däremot är Storbritannien och Frankrike med. Varför inte Tyskland och Japan som är större både vad gäller befolkning och ekonomi? De permanenta medlemmarnas ständiga viftande med röda flaggor gör att rådet aldrig kan utträta någonting, varken i Irak, Syrien eller Ukraina.

Också Världsbanken, som ständigt har en ordförande från USA, och Internationella valutafonden, vars ordförande alltid är europé, behöver reformeras, menade Mo Ibrahim.

- När jag frågade Världsbankens ordförande, Ajay Banga, om bankens syfte, svarade han att det är att minska världens fattigdom. Ändå spenderar banken 120 miljoner dollar varje år på att låta sin styrelse bo i bankens lokaler. Styrelsen har två möten varje vecka, så när har de tid att jobba? Sri Lanka och Zambia får vänta flera år på hjälp - men om Grekland eller Ukraina behöver stöd, då går det undan. Om alla dessa globala institutioner förlorar sin legitimitet, vad finns kvar då? Svar: Ingenting.

Demokratin är på nedgång på många platser i världen, inte bara i Afrika, konstaterade Mo Ibrahim.

- Exempelvis är den amerikanska kongressen så polariserad att den inte kan fatta några beslut och Supreme Court har blivit ett redskap för politikerna. Så varför ska vi i Afrika försöka bli som ni i väst? När de demokratiska länderna slutat vara goda förebilder lever vi verkligen i en bekymmersam tid.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Isac Lundmark**

Fakta: Föreläsningen *Challenges in African leadership & democracy* hölls den 19 mars i Malmstensalen, Handelshögskolan. Föreläsare var den sudanesisk-brittiske affärsmannen Mo Ibrahim som bland annat instiftat the Mo Ibrahim Foundation som delar ut Mo Ibrahim-priset för förtjänstfullt statsmannaskap i Afrika. Han är också medgrundare av Africa-Europe Foundation.

Föreläsningen ingår i serien Kapuscinski Development Lectures som är uppkallad efter den polske reportern Ryszard Kapuscinski och organiseras av Europeiska kommissionen, FN:s utvecklingsprogram UNDP samt partneruniversitet och tanke-smedjor med fokus på utveckling.

Vad händer nu?

Finland och Sverige har gått med i Nato och de flesta EU-länder rustar. Men hur har Rysslands krig i Ukraina för övrigt påverkat Sverige och Europa?

GU Journalen frågade två statsvetare, en expert inom folkrätt samt en idéhistoriker.

Text: Eva Lundgren Porträttfoton: Johan Wingborg

– I och med att Sverige gått med i Nato har de nordiska länderna nu för första gången någonsin en gemensam utgångspunkt för sin försvarspolitik.

Det säger Lisbeth Aggestam, docent i statsvetenskap.

Sveriges årliga bidrag till Nato blir mindre än vad många kanske tror, cirka 500-600 miljoner kronor, förklarar Lisbeth Aggestam.

– Nato har ingen stor försvarsbudget. Istället bygger samarbetet på att varje medlemsstat satsar på sitt eget försvar, minst 2 procent av bnp. Vad Nato främst handlar om är praktik, att gemensamt planera och genomföra övningar, som Aurora förra våren. Den här typen av mellanstatligt samarbete passar Sverige väl: medlemmarna ger inte upp sin suveränitet och alla har formellt samma makt, även om alliansen förstås är starkt beroende av USA.

Natos styrka ligger i dess trovärdighet, påpekar Lisbeth Aggestam.

– När Tysklands försvarsminister Boris Pistorius besökte Sverige i början av mars förklarade han att Nato är berett att försvara varje millimeter av medlemmarnas territorium. Det var ett viktigt uttalande;

förmågan att avskräcka fiender är själva förutsättningen för alliansens framgång. Beroendet av USA är dock ett problem.

– Amerikanerna har länge menat att Europa borde ta ett större ansvar för sin egen säkerhet. 2012 drog exempelvis president Barack Obama tillbaka flera tunga amerikanska förband från Europa, vilka han dock skickade tillbaka när Ryssland annekterade Krim 2014. Det var också Obama som införde regeln om att varje medlem måste satsa minst 2 procent av landets bnp på försvar, något som idag bara görs av 11 medlemmar. Men

»Amerikanerna har länge menat att Europa borde ta ett större ansvar ...«

LISBETH AGGESTAM

när Donald Trump nyligen förklarade att Natoländer som inte satsar på sitt försvar borde lämnas i sticket, väckte det bestörtning. Uttalandet riskerar underminera Natos huvudprincip, nämligen att medlemmarna ställer upp för varandra.

Som president var Donald Trump överhuvudtaget skeptisk till överstatliga

Avskräcker ett starkt försvar?

– I början handlade EU mest om en sammanflätad europeisk marknad. Efter kalla kriget har ambitionerna ökat med bland annat en gemensam försvars- och säkerhetspolitik. EU har därmed potential att bidra till en starkare europeisk pelare inom Nato, förklarar Adrian Hyde-Price, professor i statsvetenskap.

Trots gemensam säkerhetspolitik sedan flera decennier har EU-länderna efter kalla kriget satsat allt mindre på sitt försvar. Man har trott att Europa varken hade

fiender eller var utsatta för några större hot, förklarar Adrian Hyde-Price.

– Hotet från ett alltmer auktoritärt Ryssland har inte tagits på allvar och kriget i Ukraina blev därför ett bistert uppvaknande. Européerna har äntligen förstått att de måste ta större ansvar för sin egen säkerhet och inte bara lita på USA, som alltsedan president Obama intresserat sig mer för Asien och Stilla-havsområdet än för Europa.

Det EU kan hjälpa till med när det gäller medlemslänternas hantering av kriget är att skapa större politisk konsensus och uppmanra en högre grad av industriellt samarbete.

– Ett viktigt exempel är vapentillverkningen där Europa saknar standardiserad utrustning och dessutom har mängder med olika vapensystem, bland annat fem sorters stridsvagnar, att jämföra med USA:s enda. Men det är inte bara den europeiska industrin som behöver samordnas, också satsningar på infrastruktur måste göras, särskilt logistik vid EU:s östra gränser. Att bygga och rusta upp järnvägar och broar kommer att ta tid men är en betydelsefull del av EU:s försvar.

Samarbete mellan de viktiga länderna Storbritannien, Tyskland och Frankrike är avgörande för EU:s framtid.

– När Storbritannien går till val i höst vinner troligen Labour. Partiledaren Keir

Starmer har en ganska pragmatisk syn på EU som han hellre jobbar med än emot. Samtidigt har Tyskland börjat erkänna sitt ansvar för ett stabilt Europa och ska nu satsa 100 miljarder euro på sitt försvar som varit underfinansierat i decennier. Också Frankrikes president Emmanuel Macron har sagt sig vilja öka stödet till Ukraina, även om vi inte sett så mycket av det ännu.

EU bygger på värderingar som respekt för demokrati, rättsstaten och mänskliga rättigheter. Några medlemsländer har dock alltmer börjat röra sig bort från dessa normer. Ungern är ett exempel som bland annat infört begränsningar i pressfrihet och akademisk frihet samt minskat möjligheterna för oppositionspartier.

– Just nu pågår en kamp mellan konservativa och liberala krafter inom flera länder i forna Östeuropa. Många människor där menar att de delar en särskild centraleuropeisk kultur som skiljer sig från både Västeuropa och Ryssland och som det gäller att värna. Vad en kultur är för något är dock svårt att definiera, särskilt som kulturer ständigt förändras.

De länder som tydligt motsätter sig EU:s värderingar borde på olika sätt marginaliseras, menar Adrian Hyde-Price.

– Att genom tvång påverka medlemsländerna strider dock mot EU:s principer, så det är ju ett dilemma. Kanske kommer EU så småningom att förändras med en inre kärngrupp av mer integrerade länder samt en eller ett par yttre cirklar av stater som delar den gemensamma marknaden men inte exempelvis har euro eller är med i Schengen.

Sedan den 7 mars är Sverige medlem i Nato. Det kommer att öka säkerhet och stabilitet i vår del av världen.

– **Putins retorik** går ut på att ett utvidgat Nato hotar Ryssland. Men att exempelvis Polen och de baltiska staterna har ett försvar som avskräcker fiendliga attacker utgör naturligtvis inget hot för något annat land. Oavsett utgången går Ryssland mot en hård framtid där huvuddelen av landets budget kastas bort på militär upprustning och där unga soldater mals ner i krigets köttkvarn.

Nato-övningen Nordic Response i mars 2024.
Foto: Linus Sundahl-Djerf SVD / TT /

institutioner. Exempelvis dröjde han ett och ett halvt år med att utse en EU-ambassadör, berättar Lisbeth Aggestam.

– Han var också tydligt irriterad på särskilt Tyskland, som gjort sig beroende av gas från det opålitliga Ryssland.

Europas blodiga 1900-talshistoria och tron att frihandel bidrar till fredliga relationer kan vara skälet till att EU inte riktigt velat se de oroande tecken som i över två decennier kommit från Ryssland, menar Lisbeth Aggestam.

– Inte minst Tyskland har uppfattat sig som en civil makt. Men för två år sedan skedde alltså, med förbundskansler Olaf Scholz ord, en “Zeitenwende”, en djupgående säkerhetspolitisk förändring och Tyskland är idag det europeiska land som skickar mest krigsmaterial till Ukraina.

Krig har förstås alltid handlat om mer än enbart militär makt. Också desinformation, attacker på handelsvägar och numera även cyberattacker är delar av krigföringen.

– Men uppenbara lögnen kan ibland slå tillbaka på den som ljuger. Ett exempel, som fått stor uppmärksamhet, var när Polens utrikesminister Radek Sikorski under en debatt i FN:s säkerhetsråd, på punkt efter punkt rättade den ryske FN-ambassadörens påståenden om det nazistiska Ukraina.

Europeisk historia påverkar än

Ökad nationalism men också ett stort intresse för EU-samverkan, det är två motsatta europeiska trender i krigets skugga.

– Högerradikala partier är framgångsrika i flera länder men det är i det forna östblocket som de mest påtagligt lyckats sätta agendan, förklarar Mats Andrén, professor i idéhistoria.

Från att ha gått i täten under övergången från kommunism till ett postkommunistiskt samhälle har Ungern efter Viktor Orbáns makttillträde 2010 infört en rad lagar som bland annat minskat domstolsväsendets oberoende och inskränkt pressfriheten. Också Slovakien har en högernationalistisk regering och i Polen hade det konservativa Lag och

rättvisa regerat i åtta år innan det i höstas lämnade över till en liberal koalition med Donald Tusk som premiärminister.

– Högernationalistiska partier finns förstås också i de länder som inte ingått i östblocket, som FPÖ i Österrike och FDL i Italien. Men dessa partier har inte genomfört lika genomgripande förändringar som skett i Ungern och Polen, förklarar Mats Andrén.

Ett sätt att förstå dagens Europa är att se tillbaka på historien. Ungersk nationalism hänger exempelvis samman med att landet före första världskriget var en del av det habsburgska väldet, som innefattade dagens Österrike, Ungern, Tjeckien, Slovakien, Bosnien, Kroatien, Slovenien samt delar av nuvarande Polen, Ukraina, Rumänien och Serbien.

– Efter första kriget fick många europeiska minoriteter nationellt självbestämmande, bland annat Tjeckoslovakien

»Bland förlorarna fanns Ungern som genom Trianonfördraget 1920 blev av med cirka 70 procent av sitt historiska område.« MATS ANDRÉN

– som var en demokrati fram till Nazitysklands ockupation 1939. Bland förlorarna fanns Ungern som genom Trianonfördraget 1920 blev av med cirka 70 procent av sitt historiska område. De nya gränserna löste vissa av Europas minoritetsproblem men ledde också till nya: exempelvis blev ungrarna en minoritet i Rumänien och tyskarna en minoritet i Tjeckoslovakien.

De små nationernas självständighet

utmanades under 1930-talet av både Tyskland, Italien och Sovjetunionen, påpekar Mats André.

- **Idag är det Ryssland** som, i ett försök att rulla tillbaka historien, hävdar sin rätt att inkludera självständiga nationer i sin intressezon. Sedan spelar det mindre roll vad befolkningen i dessa områden tycker: vid folkomröstningen i Donbass 1991 ville en stor majoritet tillhöra Ukraina och även på Krim röstade majoriteten för att tillhöra ett fritt Ukraina.

Ryssland uppfattar sig dessutom ha en särskild roll i världshistorien.

- Den ryska imperialismen, som kan kopplas till Katarina den storas väldiga erövringar i slutet av 1700-talet, ses av dess företrädare som något annat än västerländsk expansionism. Den ryska civilisationen, som bland annat bygger på den ortodoxa kyrkan, anses värna om värden som gått förlorade i den individualistiska, kapitalistiska och dekadenta västvärlden.

Polen hade tidigt ett parlamentariskt system, men delades under slutet av 1700-talet mellan Ryssland, Preussen och Österrike-Ungern för att 1795 helt upphöra att existera som självständig nation innan återupprättandet 1919. Men varken under mellankrigstiden eller den kommunistiska tiden kunde ett demokratiskt styrelseskick förankras.

- Dessa erfarenheter påverkar landet både vad gäller nationalism och revolt mot den ryska makten, bland annat uttryckt genom fackföreningen Solidarność, som bildades 1980. Idag är Polen splittrat i en del som är starkt västorienterad och en som är konservativ.

EU, som bildades 1957, är ett sätt att hantera Europas många folk, språk och kulturer: med öppna gränser blir det mindre problematiskt att exempelvis tala tyska, jobba i Belgien och bo i Frankrike, förklarar Mats André.

- Samtidigt som det finns en del EU-skepsis bland medborgarna och EU dessutom är starkt kritiskt till utvecklingen i bland annat Ungern och Polen finns också en växande medvetenhet om vikten av att agera tillsammans. Den insikten har visat sig vid olika kriser och är ännu tydligare nu när gemensamma aktioner krävs på grund av kriget i Ukraina. Trots alla motsättningar har EU alltmer blivit en gemensam arena för dess medlemsstater som mer än tidigare förmår samla sig med en enad röst.

Världsordning i gungning

Rysslands invasion av Ukraina riskerar att sätta den regelbaserade världsordningen i gungning. Det menar Joachim Åhman, professor i internationell rätt.

- Kanske har å andra sidan flera länder börjat inse vikten av att än starkare värna folkrätten och de värden folkrätten bygger på.

Rysslands krig är inte bara ett angrepp på Ukraina utan också på själva den säkerhetsordning som världen erkänt sedan 1945. Utgångspunkterna är FN-stad-

gans regler för fredligt mellanstatligt umgänge samt FN:s konventioner om mänskliga rättigheter.

- Det har förstås alltid funnits stater som struntat i reglerna. Men när ett så stort land som Ryssland så flagrant bryter mot folkrätten och knappt ens försöker rättfärdiga sitt handlande, är det både häpnadsväckande och allvarligt, förklarar Joachim Åhman.

FN-stadgan betonar bland annat alla staters suveränitet.

- Det handlar om att erkänna en regelbaserad världsordning där det inte bara är den starkes rätt som gäller. Att Ryssland nu satt sig över den ordningen är förstås mycket allvarligt. Men kanske kan det leda till att andra länder, även sådana som inte tagit ställning mot Ryssland, blir mer tydliga med att de respekterar FN-stadgan. Den som själv inte följer reglerna kan inte vänta sig att andra ska göra det.

Enligt FN-stadgan har varje land rätt till självförsvar och också rätt att få hjälp att försvara sitt territorium, förklarar Joachim Åhman.

- Det är det Nato handlar om, att stötta varandra i händelse av en attack. Men ett angripet land måste inte vara med i en allians för att få hjälp, exempelvis skulle

Nato mycket väl kunna skicka sin militär för att bistå Ukrainas försvar. Att man inte gör det är av rädsla för att trappa upp kriget ännu mer.

När ministerrådet beslutar krävs vanligen kvalificerad majoritet. Det innebär att minst 55 procent av EU-länderna ska ha röstat för förslaget samt att dessa länder tillsammans omfattar minst 65 procent av befolkningen.

Men om EU ska ingripa i en konflikt utanför unionen måste alla medlemmar vara eniga. Det var skälet till att Ungern ända fram till 1 februari i år kunde stoppa en särskild stödfond till Ukraina, trots att övriga 26 medlemmar röstade för.

- EU har även andra problem, exempelvis länder som inte uppfyller sina förpliktelser när det gäller rättsstatsprincipen, främst Ungern och Polen. Frågan är samtidigt hur mycket kontroll EU ska ha över sina medlemmar. I sommar blir det val till EU-parlamentet där valdeltagandet från de flesta länder tyvärr brukar bli ganska lågt. Det är förstås ett demokratiskt problem om medborgarna inte tycker att det är värt att rösta.

Oron för Ryssland men också för terrorism har ökat kraven på att skydda den nationella säkerheten, förklarar Joachim Åhman.

- När staten anser sig behöva vidta åtgärder för att skydda den nationella säkerheten inskränks ofta fri- och rättighetsskyddet på olika sätt. Proportionalitetsprincipen säger bland annat att åtgärden inte får vara mer långtgående än nödvändigt för att uppnå sitt syfte. Men det måste också finnas en balans mellan det intresse som åtgärden syftar till att skydda och intresset att skydda mänskliga fri- och rättigheter. Ju viktigare syftet med åtgärden är desto mer långtgående åtgärder tillåts. Nationell säkerhet anses vara ett av de viktigaste samhällsintressena och rättsordningen tillåter därför vanligen mycket långtgående åtgärder för att skydda det. I takt med att allt fler områden kopplas till nationell säkerhet finns därför en risk att vi kommer att se större inskränkningar för fri- och rättighetsskyddet.

Mossar och myrar räddar klimatet?

Återvätnig av våtmarker är en av de viktigaste åtgärderna för att minska klimatutsläppen, menar regeringen. Det är också något som EU prioriterar, bland annat är en ny lag inom området på gång.

Handboken *Torvmarker, klimat och återvätnig*, författad av naturgeograferna Åsa Kasimir och Amelie Lindgren, hade alltså knappast kunnat vara mer aktuell.

GU Journalen befinner sig i ett våtmarksområde i Delsjön tillsammans med naturgeograferna Åsa Kasimir och Amelie Lindgren. Motorvägsljud hörs någonstans i fjärran men just där vi pro-

menerar, på en spång som sträcker sig över hela mossen, känns vardagsstressen långt borta. Åsa Kasimir berättar om den knotiga martallen, som trots sin litenhet kan vara flera hundra år gammal, och om den aromatiska porsen som används i brännvin och öl.

– **Men framför allt** finns här vitmossa, som kan hålla mängder med vatten och därmed bidrar till att mossen hålls blöt och syrefri. Vitmossor växer på ett mycket speciellt sätt: i samma takt som mossan växer dör den underifrån. Det innebär att endast de översta kanske 10 centimetrarna är levande medan de döda delarna kan vara tusentals år gamla.

Myrar täcker endast cirka 3 procent av den globala landytan, berättar Amelie Lindgren.

– Ändå innehåller de mer kol än all

Vitmossa kan innehålla mängder med vatten.

skogsbiomassa på jorden. Exempelvis består den här mossen av mer kol per kvadratmeter än vad som finns i en regnskog.

Cirka 20 procent av Sveriges yta utgörs av våtmark vilket gör vårt land till ett av det våtmarkrikaste i världen. Ändå har cirka en fjärdedel av mossar, träsk och kärr försvunnit, berättar Åsa Kasimir.

- Under svältåren vid mitten av 1800-talet dränerades stora områden för att skapa mer jordbruksmark. Också flera sjöar sänktes. Storskalig utdikning av skogsmark började något senare och pågick under större delen av 1900-talet. Först sedan 1993 krävs tillstånd för att göra ytterligare dikningar.

Utdikningarna uppfattades som nödvändiga när de gjordes, men de har en mindre trevlig baksida. När marken

blir torr börjar den torv, som i hög grad består av död vitmossa, brytas ner och omvandlas till koldioxid. Också lustgas kan läcka från marken och metan från diken.

- Idag ger landets dikade torvmarker ifrån sig ungefär lika mycket växthusgaser som alla Sveriges personbilar tillsammans, berättar Åsa Kasimir.

Det är orsaken till att regeringen kommer att satsa 200 miljoner kronor årligen de närmaste åren på återvätning och restaurering av våtmarker.

Också EU håller på att arbeta fram en lag som innebär att minst 20 procent av medlemsländernas land- och vattenytta ska restaureras fram till 2030.

Dikena bör alltså täppas igen. Men inte hur eller var som helst. Bland annat är det viktigt att hålla koll på vattennivån, förklarar Amelie Lindgren.

»Idag ger landets dikade torvmarker ifrån sig ungefär lika mycket växthusgaser som alla Sveriges personbilar tillsammans.«

ÅSA KASIMIR

- En optimal markvattennivå på återvätt jordbruksmark ligger på ungefär 10-15 centimeter under markytan. Då kan ny torv bildas samtidigt som utsläppen av metan blir förhållandevis låga eftersom det precis under markytan finns metanätande bakterier.

I somras blossade en debatt upp om huruvida det verkligen är så bra att återväta våtmarker. Det handlade om återvätning av en myr i Västerbotten som inte gett någon nämnvärd miljöeffekt.

- Men resultatet är inte alls konstigt, förklarar Amelie Lindgren. Mest klimatnytta får man genom att återväta djupt dränerad jordbruksmark eller skogsmark i södra Sverige. Att återväta mager dränerad skogsmark i Norrland som redan kan vara relativt blöta, är ingen större mening.

Nu har alltså Åsa Kasimir och Amelie Lindgren skrivit en handbok om torvmarker, klimat och återvätning.

- Våtmarker bidrar med många viktiga

Amelie Lindgren och Åsa Kasimir har gett ut en handbok om torvmarker, klimat och återvätning.

ekosystemtjänster, förklarar Åsa Kasimir. De renar vatten och skyddar mot torka och översvämningar och ökar dessutom områdets biodiversitet. Dessutom skapar de vackra landskap, som här i Delsjön. Det vi fokuserar på i handboken är dock klimataspekten. Vi har bland annat ställt samman data som kan tjäna som underlag för att räkna på hur mycket växthusgaserna minskar vid återvätning, framför allt från dikad torvmark med skog och organogen jordbruksmark. Förhoppningsvis kommer markägare, handläggare på myndigheter och andra intresserade att tycka att boken både är intressant och lätt att ta till sig.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Handboken *Torvmarker, klimat och återvätning – att minska utsläpp och främja koldioxidinlagring* är skriven av Åsa Kasimir, docent i naturgeografi, och Amelie Lindgren, forskare vid institutionen för geovetenskaper. Finansiär är Formas.

1928

Så många internationella sökande till en masterutbildning har antagits av GU höstterminen 2024. Antalet internationella sökande har gått ner, framför allt från Sri Lanka och Pakistan. Ökade dokumentationskrav på kunskaper i engelska i vissa länder, samt utmaningar för pakistanska medborgare att söka uppehållstillstånd är troliga förklaringar. Samtidigt finns en ökning från Bangladesh, Kina, Indonesien samt en rad europeiska länder.

Christopher Gillberg får Arvid Carlsson-priset

■ **Christopher Gillberg** tilldelas Arvid Carlsson-fondens stora pris för framstående forskning 2024. Fonden vill med priset belöna Gillberg för hans "omfattande, tematiskt vittomspännande och kliniskt högrelevanta forskning som satt präglet på den internationella synen på neuropsykiatriska funktionshinder som till exempel autism och ADHD".

Christopher Gillberg är seniorprofessor i barn- och ungdomspsykiatri och verksam på Gillbergcentrum, ett forskningscentrum han själv varit med och startat.

Priset, ett anslag på 700 000 kronor, delas ut under en ceremoni i Göteborg 30 maj. Samtidigt delas två mindre priser ut till Konstantin Meletis och Dag Nyholm, professorer vid Karolinska Institutet respektive Uppsala universitet.

Intresserad av GU:s professorer?

Kommunikationsenheten producerar korta filmer om alla nya professorer där tittaren på en minut får veta mer om bland annat sömnsvårigheter, cancerforskning, AI-samtal, politiska partier och kommunikation.

Gå in på:
www.gu.se/mot-vara-professorer.

Förvaltningen flyttar till Rosenlund

■ **Efter många turer** kring hur Gemensamma förvaltningen (GF) ska kunna samlokaliseras har Universitetsdirektör Johan Johansson nu beslutat att inleda ett samarbete med fastighetsägaren på Rosenlundsgatan 8. Planen är att inflyttningen ska ske runt årsskiftet 2025/2026 vilket ger goda förutsättningar att förbereda flytten. Arbetet kommer att involvera alla medarbetare men fackliga företrädare, arbetsmiljöombud och chefer kommer att vara särskilt aktiva.

Har du hört Nyfiken?

■ **I podden**, som hade premiär i slutet av mars, får lyssnaren följa med forskare från olika delar av Göteborgs universitet till jobbet. Under de femton minuter långa avsnitten, som är i reportageform, får lyssnaren inblick i forskarnas liv och gärning. Det första avsnittet handlar om oceanografen Anna Wählin. Hon har precis kommit tillbaka från en Antarktisexpedition där allt inte gick som planerat. I kommande avsnitt får lyssnarna möta bland annat äldreforskaren Ingmar Skoog, språkforskaren Emma Sköldberg och valforskaren Henrik Ekengren Oscarsson. Nyfiken produceras av Medieteknik och finns på GU Play och där poddar finns.

Academic Pride vid GU och Chalmers

■ **För att belysa HBTQI-frågor**, normkritik och likabehandling har Chalmers tillsammans med GU beslutat att gemensamt starta Academic Pride. Båda lärosätena är sedan flera år tillbaka partner till West Pride som årligen arrangeras i Göteborg i mitten av juni. Under West Pride 2024 medverkar bland annat forskare med föreläsningar som belyser HBTQI-frågor ur olika forskningsperspektiv.

Planen är att Academic Pride ska bli ett återkommande evenemang som vartannat år sker på Chalmers respektive GU.

Tid och plats: 13 maj klockan 14:00–17:30, Veras Gräsmatta, Chalmers

Språk: Engelska

Program

14:00–14:45: Academic Pride – ett stolt samarbete

15:15–16:15: Praktiska exempel och erfarenheter från akademien

16:30–17:30: Medvetande i vardagen – inkludering för alla

17:30–19:00: Afterwork på Wijkanders

Anmälan: link.gu.se/Events/6726/Apply

Felix Neuberghs stiftelse

■ **Till minne av doktor Felix Neubergh** delas varje år avkastningen ut från Doktor Felix Neuberghs stiftelse.

Den 30 januari 2024 beslutade stiftelsens styrelse om utdelning inom följande kategorier: "I Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran" till enskilda på totalt 445 500 kronor.

"I Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt" till studenter på totalt 1 768 098 kronor.

"Vård och hjälp till i Sverige boende behövande ålderstigna, sjuka eller handikappade" till enskilda på totalt 3 178 295 kronor.

"Klinisk medicinsk vetenskaplig forskning vars huvudsakliga syfte ska vara att förbättra den åldrande människans fysiska livskvalitet" beslutades utdelning av bidrag med 1 745 000 kronor.

Fyrrar lyser upp UB:s boksamling

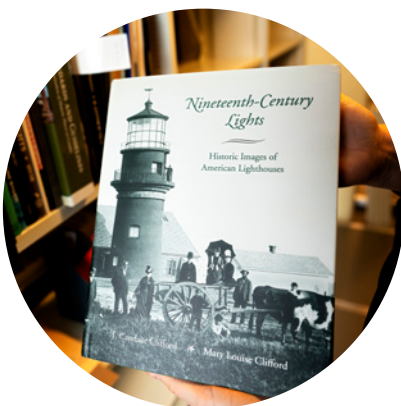
Världens största samling i ämnet farologi, alltså läran om fyrrar, finns sannolikt på UB. Nyligen mottog biblioteket nämligen en donation på cirka 40 hyllmeter med allt från romaner, spel och barnlitteratur om fyrrar till tekniska fakta, manualer och förvaltningsdokument.

Fyr-entusiasten hette Esbjörn Hillberg.

Vanligen jobbar kulturarvsbibliotekarie Anna Lindemark på Humanistiska biblioteket. Men sedan en tid tillbaka sitter hon varje fredag på Biomedicinska biblioteket för att bringa ordning i UB:s nya donation.

- UB har en mängd olika sorters samlingar men just den här typen, som sprungit ur en persons glädje och nyfikenhet, är extra rolig att arbeta med.

Esbjörn Hillberg (1940-2020) var

ingenjör och programmerare och arbetade bland annat med att ta fram logistiksystem för frakt i Göteborgs hamn. 1996 grundade han Svenska Fyrsällskapet vars ordförande han var till sin död. Till sammans med hustrun Ulla bodde han i en villa på Donsö och det var där han byggde upp sin fyrsamling, berättar Anna Lindemark.

- Samlingen är geografiskt ordnad

efter världsdelar och ingående länder i bokstavsordning. De flesta böcker är på svenska eller engelska men här finns också litteratur på en mängd andra språk. En utmaning är formaten; många böcker är långa och smala - de handlar ju trots allt om fyrrar - men här finns också mindre häften, exempelvis fyrrpass, som är små böcker i passformat där man kan samla på stämplat från fyrrar runtom i världen som man besökt.

Här finns kinesiska tidvattentabeller, kartor över kustlinjer, annat lots- och navigationsmaterial men också mer personligt stoff som brev, vykort och noteringar. En stor del av samlingen består av biografier, ofta skrivna av fyrvaktarbarn som vill dokumentera den miljö där de vuxit upp och som nu försvunnit.

- **En av mina favoriter** är skriven av Bengt Häger vars far var den siste fyrvaktaren på åländska Sällskär. Bland annat beskriver han hur faderns oljekläder efter en inspektionsrunda kunde vara täckta →

→ av en isskorpa, som frun och barnen fick knacka sönder så att han kunde böja armar och ben.

Mord och spökerier, stormar och förlista fartyg, samt dödlig rivalitet mellan fyrvaktare - det ensliga livet vid fyren har inspirerat till många romaner, filmer och legender, förklarar Anna Lindemark.

- Självt blev jag oerhört berörd över berättelsen om ett fyrvaktarpar vars enda barn drunknat. En stormig natt blir de vittne till ett skeppsbrott och bland allt bråte som driver i land, vad finner de, om inte ett litet spädbarn, fastbundet i en madrass på några trälåror! Tar de hand om barnet? Ja, det är klart! Berättelsen finns i olika varianter, och jag trodde länge att den byggde på en sann historia. Efter en del efterforskningar visar det sig dock att allt är hämtat ur romanen *Uncle Terry - A Story of the Maine Coast* av Charles Clark Munn, utgiven år 1900.

Idag är de flesta av Sveriges fyror automatiserade och modern teknik har gjort att de kraftigt minskat i betydelse.

- Men tekniken är också sårbar. Hos Sjöfartsverket finns sedan en tid ett nytt intresse att bevara våra fyror, inte bara

»Självt blev jag oerhört berörd över berättelsen om ett fyrvaktarpar vars enda barn drunknat.«

ANNA LINDEMARK

som kulturminnen, utan också som navigeringsstöd i händelse av en cyberattacker.

Att få arbeta med en stor personlig donation i ett fascinerande ämne är en ynnest för en kulturintresserad bibliotekarie, förklarar Anna Lindemark.

- **Bakom ett stort intresse** finns ofta ett kritiskt ögonblick som gett upphov till den där speciella fascinationen som många kan bevara under ett helt liv. Om donatorn gått bort, vilket oftast är fallet, kan man förstås inte fråga vad den där särskilda urscenen egentligen var för något. Men i de fall det finns närstående familj eller vänner som kan berätta om donatorn gäller det att ta vara på deras värdefulla hågkomster. Snart kommer jag att få nöjet att sitta och prata med änkan Ulla Hillberg. Hon kommer att kunna berätta mycket mer om materialet och om om-

ständigheterna till att de finns i samlingen. Möjligen känner hon till och med hemligheten bakom varför hennes make blev så fascinerad av just fyror och de människor som omgav dem. Kanske ligger svaret på gåtan långt tillbaka i barndomen?

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Den cirka 40 hyllmeter stora samlingen om fyror är skapad av Esbjörn Hillberg, grundare och mångårig ordförande i Svenska Fyrsällskapet. Den består av både svensk och internationell litteratur från 1700-talet till nutid och berör alla aspekter av fyror, till exempel teknik, drift och bemanning, men även dokumentation kring livet som fyrvaktare och skönlitterära gestaltningar. Just nu pågår katalogisering av materialet för att göra det sökbart via den nationella bibliotekskatalogen Libris. Samlingen finns placerad på Biomedicinska biblioteket på Medicinaregatan 4 under namnet *Esbjörn Hillbergs fyrsamling*.

Läs mer på

Marginalia: <https://marginalia.blogggu.se/2024/03/04/esbjorn-hillbergs-fyrsamling/>.

Anna Lindemark ordnar vad som sannolikt är världens största fyrbokssamling.

Med encyklopedisk kunskap mot makten

– För att skapa ett bättre samhälle behöver vi förstå världen omkring oss. Min passion är att hjälpa till att skapa välinformerade medborgare.

Det säger Stephen Zunes, amerikansk professor i politik och Torgny Segerstedt gästprofessor vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap.

Tre händelser har haft avgörande betydelse för Stephen Zunes val av forskningsfält. Den första fick honom att från mycket tidig ålder ifrågasätta myndigheter.

Stephen Zunes växte upp i amerikanska södern. Föräldrarna hörde till de få vita som öppet protesterade och bröt mot delstatsregeringens segregationslagar. Stephen ville fira femårsdagen med sina kompisar genom att gå på bio och till lekparken. Men flera av dem fick inte följa med. De fick inte ens dricka vatten ur samma dricksfontän bara för att de hade en annan hudfärg.

– Det var så fruktansvärt fel. Jag insåg att bara för att regeringen säger något och det finns en lag så betyder inte det att regeringen har rätt eller att lagen är rätt.

Som åttaåring 1964 följde han med sina föräldrar på den första av många demonstrationer mot Vietnamkriget. Uppväxten i ett segregerat samhälle i en kristen, socialt och politiskt medveten familj formade på många sätt den person Stephen Zunes är i dag. Han såg hur vanligt folk genom medborgarrättsrörelsen och med ickevåldsmetoder kunde resa

sig och åstadkomma förändring.

På universitetet njöt han av utbytet av idéer och informella diskussioner. Där fanns många internationella studenter och Stephen ville gärna höra deras perspektiv.

Att bli akademiker var dock inget han planerade för. Därmed är vi framme vid avgörande händelse nummer två, som utspelade sig då en 25-årig Stephen började arbeta i Philadelphia.

- Jag var något av en idealist på den tiden och trodde att jag kunde jobba heltid med politiska organisationer som verkade för fred, miljö och andra vänsterfrågor. Jag insåg dock rätt snart att till mina färdigheter hörde inte att organisera andra. Jag kunde göra mer nytta som professor än som aktivist.

De senaste 28 åren har Stephen Zunes verkat som professor vid University of San Francisco. Förutom ett gediget och omfattande akademiskt arbete, skriver han även icke-akademiska artiklar som finns tillgängliga på nätet och i tidskrifter som *Tikkun*, *Truthout*, och *Foreign Policy in Focus*.

- Mitt arbete är inte bara för akademiker utan för folk i allmänhet. Jag vill att det ska tjäna mänskligheten och främja fred och social rättvisa. Det förhållnings-sättet delar jag med Torgny Segerstedt och även med den här institutionens syn på forskning.

Den tredje avgörande händelsen inträffade den 11 september 2001. Efter terrorattackerna mot World Trade Center hamnade professor Zunes i strålkastarljuset på grund av sina gedigna kunskaper om USA:s politik i Mellanöstern och Nordafrika.

- Jag blev en offentlig intellektuell, en som syns i medier och talar i olika forum, en resurs som folk fann mer korrekt än mainstream. Jag varnade till exempel för att det skulle leda till katastrof om USA invaderade Irak. Tyvärr fick jag rätt.

Mediernas intresse för hans kompetens innebar att han nådde ut till miljoner fler än det begränsade antal studenter och akademiker han tidigare nått. En som inte hörde av sig var USA:s president Georg W Bush.

- Jag önskar jag tillfrågats oftare men det är sällan politiker ber om råd. Antagligen ser de mig som alltför vänstervriden. Men jag har blivit inbjuden av svenska riksdagspolitiker i Stockholm för att tala om Västsahara.

Han ser som sin roll att utbilda sina

Sedan oktober vill många höra Stephen Zunes politiska analyser av USA:s och FN:s stöd för Israel efter Hamas gisslantagande och Israels militära handlingar i Gaza.

»Jag tittar på mycket av det som är dåligt i världen, men en stor del av min forskning handlar om att dokumentera hur sociala rörelser har skapat förändring.« STEPHEN ZUNES

studenter och allmänheten genom att förse dem med kunskap och politiska analyser.

- Ofta är folks åsikter grundade på inkorrekt eller bristande information. Med goda kunskaper är folk mer benägna att ta socialt ansvar. Jag ser mig inte som aktivist men jag litar på att studenter och andra kan översätta kunskapen jag ger dem till politik, säger Stephen Zunes och avslöjar sin största akademiska styrka.

- Jag är kanske inte lika vass på metod eller teori som en del av mina kollegor, men jag har fått höra att jag har encyklopedisk kunskap om modern historia och global politik, vilket förstas kommer till nytta i undervisning, forskning och skrivande.

Många av Stephen Zunes studenter har valt karriärer där de arbetar för non-governmental organisations (NGO), sociala rättvisegrupper, biståndsorganisationer eller forskar inom dessa områden.

- Så trots att jag inte dög som politisk organisatör har jag uppenbarligen inspirerat andra att gå i den riktningen,

skrattar Stephen Zunes, som är stolt över sina studenter.

USA beskrivs ofta som en av världens första och största demokratier. USA var med och skapade FN och den internationella lagstiftningen och talar gärna om frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Samtidigt stöttar man totalitära och auktoritära stater.

- Jag vill belysa hyckleriet och dubbelmoralen, motsättningarna mellan vad som sägs och hur det faktiskt ser ut, säger Stephen Zunes, som granskar USA:s inblandning i olika internationella konflikter i relation till internationell lagstiftning.

Hans andra stora forskningsområde handlar om människors förmåga att utmana och störta förtyckande regimer.

- Jag tittar på mycket av det som är dåligt i världen, men en stor del av min forskning handlar om att dokumentera hur sociala rörelser har skapat förändring.

När människor inser att de har makt och kraft att påverka sociala orättvisor genom att gå samman åstadkommer de ofta mer långsiktig och reell förändring. Fler behöver inse detta. Det gäller också att kunna föreslå alternativ, inte bara peka ut vad som är fel.

- Jag tror på att konsekvent stödja mänskliga rättigheter, demokrati, internationell lag och inte göra undantag på grund av politiska intressen, ideologier, känslor eller annat.

Stephen Zunes har dock inte hunnit med så mycket forskning som han räknat med sedan han anlände till Göteborgs universitet i januari.

- Jag har varit så efterfrågad till föredrag, seminarier och intervjuer. Men jag står gärna till tjänst för akademien och folk i allmänhet. Jag är glad att få spela den rollen.

Text och foto: **Anna Rehnberg**

Fakta: Torgny Segerstedts gästprofessur finansieras av Torgny Segerstedts minnesstiftelse.

Syftet är att främja vetenskaplig forskning inom ett eller flera av områdena samhällsvetenskap,

humaniora, juridik, ekonomi, journalistik och utbildningsvetenskap för att stärka grundläggande demokratiska värderingar i form av tanke-, åsikts-, yttrande-, press- och religionsfrihet och motverka trender som undergräver demokratiska värderingar som förföljelse av meningsmotståndare, våld och rasism.

Upptäckarklubb för nyfikna skolbarn

Hur lagar man en bok som gått sönder?

Det vet de trettioåriga barn som en sen eftermiddag i mitten av mars deltog i en workshop på Natrium.

Barnen är medlemmar i Upptäckarklubben som Naturvetenskapliga fakulteten arrangerat sedan 2011.

Denna termin är det för första gången institutionen för kulturvård som ansvarar för Upptäckarklubben, som därför har temat *Konservera mera*. Högar med trasiga barnböcker ligger på bordet när de 9-11-åriga upptäckarna kommer in till workshoppen, som denna gång handlar om att reparera böcker. En del sidor är sönderrivna, andra har fula fläckar och några har blivit lagade med tejp som sedan gulnat.

- Den där teipen måste man förstås pilla bort, förklarar papperskonserveratorn Liv Friis, som är temaledare. Hon får hjälp av lärarstudenterna Sofia Garp och Amelie Petersson som har koll på närvarolistan och hjälper till att fördela materialet.

För att laga en reva i en bok behövs stärkelseklister samt rivna remsor japanpapper, ett syrafritt, supertunt men mycket starkt papper, berättar Liv Friis.

- Man sätter ihop den skadade boksidan så noga man kan. Sedan stryker man ett tunt lager lim över japanpappersremsan och sätter remsan försiktigt över det skadade stället. Sedan måste reparationen torka en stund.

Det är fjärde gången Upptäckarklubben har träff denna termin, och sista gången för konserveringstemat. Ett tidigare tillfälle handlade om att laga läder. Då ingick bland annat att titta på läderbitar i mikroskop samt att försöka lista ut vilket djur som lädret kommer från.

Ytterligare en träff handlade om att tvätta pengar, berättar Liv Friis.

- Mynt kan putsas blanka och fina och

»Man sätter ihop den skadade boksidan så noga man kan.« LIV FRIIS

sedlar kan lagas med japanpapper så att skadan inte går att se. Vi har också berättat om färgcirkeln och om hur nya färger kan skapas genom olika blandningar.

För dagens barn behöver man inte

förklara vikten av hållbarhet, det har de med sig från skolan, menar Liv Friis.

- Även om de kan vara lite stökiga är jag imponerad över hur bra barnen koncentrerar sig. De borde ju vara trötta efter en hel skoldag men det går jättebra att ha övningar med dem ändå.

➔ **Fakta:** Upptäckarklubben har funnits vid Naturvetenskapliga fakulteten sedan 2011 och vänder sig till barn i årskurs 4-5. Under träffarna, som pågår klockan 16-18 varannan onsdag, går temaledarna igenom olika naturvetenskapliga fenomen och gör experiment. Våren 2024 är första gången som institutionen för kulturvård medverkar.

Medlemskap i Upptäckarklubben kostar 400 kronor per termin. Frukt ingår.

Klubbledare är Charlotte Hamngren Blomqvist, förste forskningsingenjör vid institutionen för fysik.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

- Att kunna laga böcker är alltid bra, säger Emilia, fjärdeklassare från Kvibergsskolan.

- Det är också roligt att lära sig annat än det man gör i skolan, förklarar Elis, fjärdeklassare från Parkskolan.

Blås av matchen!

Sharzad Rahmani leder kravaller.

Det är titeln på skådespelarprogrammets slutproduktion. Uppsättningen innebär avslutningen på en unik satsning där kursplanerna fungerat precis som vanligt men där inriktningen varit teater för barn och unga.

Det var under ett panelsamtal arrangerat av föreningen *Scensverige 2018*, som tankarna på en scenutbildning med fokus på unga först formulerades. Moderator var Catharina Bergil, enhetschef för scenutbildningarna vid HSM.

- Debattörerna menade att scen-skolorna är för dåliga på att utbilda för en ung publik. De fick svar från publiken där det satt företrädare för flera teatrar i Göteborg som är besjälade av just scenkonst för unga. De föreslog ett samarbete och det var så utbildningen *c/o ung teater* kom igång, berättar Catharina Bergil.

Sverige, Danmark och Nederländerna är sedan länge föregångare när det gäller scenkonst för barn och unga.

- Det handlar om att skapa teater i samma ögonhöjd som de unga och att ta deras existentiella frågor på lika stort allvar som den vuxna publikens. Eftersom många nyutexaminerade skådespelare får sitt första jobb vid teatrar som spelar för

unga, är det lite underligt att scenutbildningarna inte satsar mer på den gruppen.

Utbildningen *c/o ung teater* startade 2021. Kursplanen är densamma som för det ordinarie skådespelarprogrammet med samma övningar inom röst, tal, sång och rörelse, förklarar Peter Melin, programansvarig för skådespelarutbildningen.

- Studenterna kan allt det som tidigare studenter fått lära sig. Skillnaden är att de dessutom redan under utbildningen kunnat bygga upp en kompetens kring att spela för en ung publik, något som vi som bara spelat för vuxna inte riktigt har och som brukar ta lång tid att skaffa.

Utbildningen har skett i nära samverkan med fyra teatrar: Angereds teater, Backa teater, Masthuggsteatern och Regionteater Väst i Uddevalla, berättar Peter Melin.

- De har medverkat i seminarieserier, workshoppar och som värdar för varsitt sceniska projekt. De har också bidragit med mentorer för studenterna som dessutom gjort sin terminslånga praktik hos dem. Samarbetet har förstås varit väldigt värdefullt för våra unga skådespelare men jag tror att de fyra teatrarna också uppskattat samverkan, både med våra studenter och HSM men även med varandra.

Teatrarna har också arrangerat samtalskvällar, berättar Catharina Bergil.

- De har exempelvis handlat om etiska frågor när man gör teater baserad på barns egna berättelser samt om hur man hanterar föreställningar som inte funkade på målgruppen. Vi har också haft besök av kända teaterpersonligheter, bland andra Suzanne Osten, som ju är en föregångare inom svensk barnteater.

Att kunna uppträda för unga är en värdefull kompetens oavsett var man sedan hamnar i yrkeslivet, menar Peter Melin.

- Skådespelaren måste vara ännu mer på tå inför sin publik och förbereda sig ännu noggrannare än när hen spelar för vuxna. Samtidigt ger barn- och ungdomsteatern nya möjligheter för lekfullhet eftersom barn oftare än vuxna har lättare att bejaka en kanske orealistisk miljö eller en skådespelare som går in och ut ur sin roll.

Hur tycker då studenterna att det är att spela för barn och unga? Josse Mattsson menar att en ung publik ger en mer direkt och ärlig respons än mer artigt, välputsade vuxna.

- Den vuxne har ofta en redan planerad bild och har sina egna preferenser och individuella föreställningar av vad scenkonst är, hur den bör se ut och vilken

»Studenterna kan allt det som tidigare studenter fått lära sig.«

PETER MELIN

min tid på skolan har jag fått möjlighet att utforska min kreativa potential, utvecklas och växa som skådespelare.

Hon menar också att erfarenheten att möta en ung publik varit värdefull.

- Som skådespelare måste man kontinuerligt anpassa kontakten med publiken i realtid och det har vässat min förmåga att förhålla mig till olika situationer. Det är en dynamisk interaktion där jag hela tiden måste vara närvarande, nyfiken, lyhörd och möta publiken utan rädsla eller begränsningar. Det mötet har varit enormt utvecklande.

Kommer satsningen på barn och unga att fortsätta?

- Det är för tidigt att säga. I maj hålls Bibu, scenkonstbiennalen för barn och unga, i Helsingborg. Där kommer våra studenter att berätta om de tre åren, vilket blir en sorts publik utvärdering. Också en film kommer att visas som dokumenterat alla tre studieåren. Vad som händer efter det vet vi inte än. Men vi bär nu på en helt ny ryggsäck med nya kunskaper och lärdomar som vi självklart kommer att ha glädje av i framtiden, förklarar Catharina Bergil.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Överst: **Josse Matsson**

I mitten: **Eli Edelbo-Christensen** samt **Yohannes Frezgi** och **Elin Landgren**

Nederst: **Olle Vilhelmsson**

kvalitet den ska ha. De är ofta upptagna av annat vilket skiljer dem från barn- och ungdomspublik som är mer öppen inför det som gestaltas på scen. Det finns en genuinitet hos den unga publiken som får mig att jobba aktivt med det skådespelarhantverk jag lärt mig under utbildningen. Man får jobba mycket med att rikta fokus,

fånga, hämta, släppa in, lugna, överraska.

Sharzad Rahmani menar att utbildningen gett henne möjlighet att fördjupa sig i skådespeleri.

- Jag är stolt över min utbildning som har gett mig en stabil grund och fördjupad förståelse för hantverket, olika konstformer och konstnärliga uttryck. Under

Skådespelarutbildningen c/o ung teater innebär att de studenter som började skådespelarutbildningen på Högskolan för scen och musik (HSM) hösten 2021 fått ett särskilt fokus på barn och unga i sin utbildning. Fyra teatrar har aktivt med-

verkat: Angereds teater, Backa teater, Masthuggsteatern och Regionteater Väst.

Bland annat har teatrarna erbjudit praktikplatser, scener för studenternas projekt, arrangerat samtalsträffar och föreläsningar samt varit tillgängliga som mentorer. Teatrarna har också turat om att anordna en workshop-serie.

Slutproduktionen *Blås av matchen* spelades på Angereds teater 8 mars–26 april. Regissör: Johanna Larsson, dramatiker: Ida Linde.

Sporta och plugga samtidigt

Riksidrottsuniversiteten (RIU) är ett samarbetsprojekt mellan Riksidrottsförbundet, specialidrottsförbunden (SF) och sju utvalda universitet och högskolor. Ett av de största RIU finns vid Göteborgs universitet.

- RIU ger elitidrottare möjlighet att kombinera idrott med högre studier. Vi bedriver även praktiktäta forskning och tränarutbildning, berättar projektledarna Heléne Bergentoft och Jonatan Jungmalm.

För ett år sedan fick de i uppdrag att projektleda RIU vid GU, ett uppdrag de åtog sig med glädje och stolthet.

- RIU-studenterna är ambitiösa. Det är kul att hjälpa dem och få bli lite delaktig i deras förhoppningsvis framgångsrika karriärer, säger Jonatan Jungmalm, som har disputerat inom idrottsvetenskap, med fokus på skador inom löpning.

- Vårt samarbete fungerar mycket bra. Jonatan har naturvetarbakgrund och jag samhällsvetarbakgrund, säger Heléne Bergentoft, som tävlat i badminton och har både specialidrottslärares- och tränarutbildning.

Det övergripande syftet med RIU är att stärka svensk idrott. Tidigare har satsningen på en idrottskarriär ofta inneburit en osäker bana. Något behövde göras.

- **Riksidrottsförbundet (RF)** insåg vikten av att elitidrottare har en utbildning och ett yrke att falla tillbaka på. RIU underlättar kombinationen av elitidrott och studier, säger Jonatan Jungmalm.

2015 startade Riksidrottsuniversiteten på nationellt uppdrag av RF. Två av landets sju RIU finns i Göteborg, GU och Chalmers. Institutionen för kost- och idrottsvetenskap är värdinstitution för RIU vid GU. Varje RIU har ett speciellt uppdrag.

- Vi på GU ansvarar för utbildning av tränare, säger Heléne Bergentoft.

Utöver specialuppdragen har samtliga RIU till uppgift att skapa en gynnsam utvecklingsmiljö för RIU-studenterna och hjälpa dem med individuellt anpassade studier.

Det innebär att när till exempel en tenta kolliderar med träningsläger eller tävling kan studenten få möjlighet att göra tentan några dagar tidigare eller

senare, eller samtidigt men på annan ort. Anpassningarna sker i dialog med aktuell institution.

- Vi tar kontakt med den kursansvarige och försöker i möjligaste mån tillgodose studentens önskemål. Studenterna är medvetna om att inte överutnyttja det här, säger Jonatan Jungmalm.

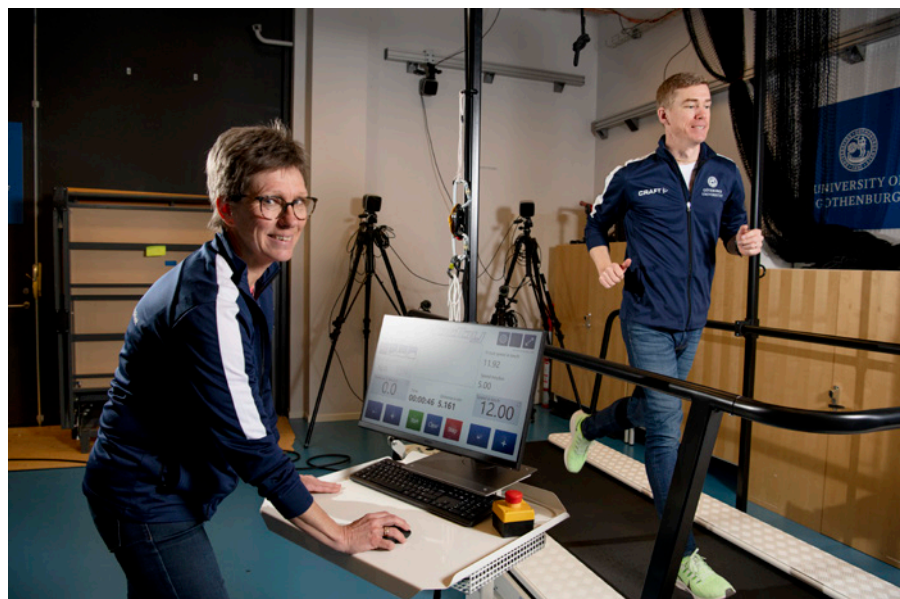
Studietakten kan också anpassas. De utvärderingar projektledarna gjort visar dock att studenterna satsar för fullt både på idrott och studier.

- De är drivna och har höga ambitioner såväl idrottsligt som i sin utbildning, men kan behöva lite extra omvårdnad för att inte bränna ut sig, säger Heléne Bergentoft.

RIU-studenter vars utbildning omfattar handledd praktik på arbetsplats kan lottas i en pott med praktikplatser i eller nära Göteborg för att inte gå miste om träning.

»De är drivna och har höga ambitioner såväl idrottsligt som i sin utbildning.«

HELÉNE BERGENTOFT

- För att kunna göra en mätning behöver personen som springer ha reflexer klistrade på sig. Skelettet är till för att visa var de ska sitta. De kameror vi gör rörelseanalysen med skickar ut ljus som reflekteras av markörerna. På så vis kan vi bygga en modell av personen som springer, förklarar Heléne Bergentoft medan Jonatan Jungmalm springer - utan reflexer.

- Vi har hamnat rätt! Jonatan Jungmalm och Heléne Bergentoft stortrivs med att projektleda Riksidrottsuniversitetet vid Göteborgs universitet.

RIU-intyget gäller på alla utbildningar och kurser inom Göteborgs universitet.

Av för närvarande ett drygt hundratal RIU-studenter läser 41 vid Sahlgrenska akademin, varav 20 på läkarprogrammet. 22 läser ekonomi eller juridik vid Handelshögskolan, övriga fördelar sig på ett antal olika fakulteter.

RIU-studenterna kommer från ett 30-tal olika idrotter från bowling till trailöppning, konståkning och olika kampsporter. Flest RIU-studenter tävlar i handboll, friidrott eller orientering. I Göteborg ligger fokus inom friidrotten på medel- och långdistanslöpning.

- Inom de idrotter där man tjänar mycket pengar, som fotboll, hockey och tennis, finns betydligt färre studenter, säger Jonatan Jungmalm.

Vid testlaboratorierna på Skånegatan 14 B kan RIU-studenterna bege sig för att genomföra tester.

- Utifrån resultaten får de rådgivning. Den här stödstrukturen är till för att hjälpa dem i deras idrottssatsning, säger Jonatan Jungmalm.

- De kan till exempel få svar på specifika

frågor om fysträning, kost och idrottspsykologi. Det kan handla om målsättningar, att maximera sin prestation, att våga vinna/förlora, säger Heléne Bergentoft.

Projektledarna anordnar även informationsträffar. I höstas handlade det till exempel om hur en dopingkontroll går till.

De nationella specialidrottsförbunden (SF) har bestämt kriterierna för att en idrottare ska kunna bli RIU-student. Förbundet intygar att idrottaren är på landslagsnivå, i högsta serien eller bedöms som mycket lovande.

Först behöver dock idrottaren bli antagen till önskad utbildning inom GU, precis som vilken student som helst. Därefter ansöks till RIU.

- **Det fina är att** det inte finns något tak. Vi kan ha hur många RIU-studenter som helst bara de kommer in på sina utbildningar och har tillräckligt goda idrottsliga nivåer. Vi har även många internationella studenter, säger Jonatan Jungmalm.

RIU har ett nära samarbete med RF och SF. Det handlar om tränarutbildningen men också om kortare utbildningsinsatser. RIU samverkar och nät-

verkar bland annat med RF-Sisu Västra Götaland, ett antal SF, Göteborgs Stad och Business Region Göteborg. Ett mål är att även arbeta för idrottsvänliga arbetsplatser. En idrottskarriär kan ju fortsätta även efter att utbildningen är klar.

Det forskas också på RIU och institutionen för kost- och idrottsvetenskap. Heléne Bergentoft deltar exempelvis i ett tvärvetenskapligt projekt med bland annat Svenska Friidrottsförbundet om hållbart elitidrottande bland unga.

- Vårt perspektiv är forskning som kan stärka svensk idrott och samtidigt vara gynnsam för våra studenter. I förlängningen kommer all utbildning och forskning studenterna till godo. Ju större kompetens tränarna har, desto bättre för idrottarna.

- Det känns bra att vi kan hjälpa RIU-studenterna till ett långsiktigt gott liv genom att ge dem möjlighet att förbereda ett liv efter idrottskarriären, avslutar Heléne Bergentoft.

Text och foton: **Anna Rehnberg**

Hallå, Mathilda Perisa, ny informations-säkerhetschef vid GU! I och med detta nummer startar du den nya kolumnen *Säkerhetstipset!*

– Ja, i denna snabbt föränderliga digitala era är det viktigare än någonsin att vi gemensamt arbetar för att skydda vår akademiska integritet, våra forskningsdata och personuppgifter. Jag har över ett decenniums erfarenhet inom informations- och IT-säkerhetsområdet, och en passion för att utveckla säkerhetskulturer. Så jag hoppas kunna erbjuda värdefull kunskap och praktiska strategier som vi alla kan dra nytta av.

Säkerhetstipset: Varför är det viktigt med starka lösenord?

Att använda starka, unika lösenord tillsammans med tvåfaktorsautentisering är ett kraftfullt sätt att skydda dina digitala konton mot obehörig åtkomst. Genom att följa dessa anvisningar kan du avsevärt minska risken för dataintrång och skydda din personliga och professionella information mot cyberhot.

ETT STARKT LÖSENORD är den första svarslinjen mot obehörig åtkomst till dina personliga och arbetsrelaterade konton. Starka lösenord är komplexa med en blandning av bokstäver, siffror och specialtecken, vilket gör dem svåra att gissa eller knäcka. Användning av samma lösenord för flera konton innebär en betydande risk, att vara unik är nyckeln! Genom att hålla varje lösenord unikt skyddar du dig mot korskontaminerade dataintrång.

TVÅFAKTORSAUTENTISERING lägger till ett extra lager av säkerhet genom att kräva ett andra bevis på din identitet utöver ditt lösenord. Detta kan vara en kod som skickas till din telefon, en biometrisk skanning, eller en fysisk säkerhetsnyckel.

Många tjänster, inklusive e-post, sociala medier och arbetsrelaterade system, erbjuder nu tvåfaktorsautentisering.

För att hantera utmaningen med att skapa och komma ihåg starka, unika lösenord för varje konto, kan du använda en lösenordshanterare. Dessa verktyg kan generera och lagra lösenord i ett krypterat format och fylla i dem automatiskt när du loggar in på dina konton.

LÖSENORDSHANTERARE erbjuder en balans mellan säkerhet och bekvämlighet, vilket gör det enklare att följa bästa praxis för lösenord utan att kompromissa med säkerheten. Många är gratis och kan med fördel användas även privat!

Folk

NY PÅ JOBBET

Henrik Andersson är ny universitetslektor vid Högskolan för scen och musik.

Carl Bonander är ny professor i epidemiologisk metodik.

Lars Gamfeldt är ny professor i marin ekologi.

Göran Hilmersson, dekan vid Naturvetenskapliga fakulteten, föreslås få fortsatt förtroende för dekanuppdraget.

Roland Barthel, professor i hydrogeologi, föreslås som prodekan. Det är rektor som fattar slutgiltigt beslut.

Cecilia Hansen Löfstrand är ny professor i sociologi.

Per-Anders Jansson, professor i translativ medicinsk forskning, och **Axel Wolf**, professor i omvårdnad, har valts till nya ledamöter i Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället (KVVS).

Richard Johansson är ny professor i datavetenskap.

Karin Marmander är ny adjungerad universitetsadjunkt i musikpedagogik, inriktning musik och rytmikdidaktik för yngre åldrar.

Anna Martner är ny professor i immunologi.

Bright Nwaru är ny professor i epidemiologi med inriktning mot respiratoriska sjukdomar och allergi.

Katharina Vajta är ny professor i franska.

Sylvana Sofkova

Hashemi är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning svenska.

Eva Stensköld är ny föreståndare på Svenska nationell data-tjänst (SND).

UTMÄRKELSER

Åsa Arping, professor i litteraturvetenskap och dekan vid Humanistiska fakulteten, har av Svenska Akademien tilldelats Schückska priset för år 2024. Hon forskar framför allt om 1800-talslitteratur och reception men intresserar sig även för nyare nordisk litteratur med klasstema-

tik. Hennes senaste bok är *Att göra klass: nedslag i svensk samtidsprosa*.

Per Holmberg, professor i svenska språket, har tilldelats Svenska Akademiens pris för framstående förtjänster inom svensk språkforskning och språkvård till minne av Carl Gabriel och Karin Forsberg för år 2024. I sin forskning har Per Holmberg bland annat studerat hur normer för olika slags texter förändras och hur vi lär oss använda skrift på nya sätt.

Jan Holmgren, seniorprofessor i medicinsk mikrobiologi,

har av Internationella vaccinoinstitutet och vaccinföretaget SK bioscience tilldelats det prestigefyllda Park MahnHoon award. Han får priset för världens första drickbara koleravaccin, Dukoral.

Miroslaw Staron, professor i mjukvaruutveckling,

har utsetts till excellent lärare vid IT-fakulteten. Bland annat har han utvecklat egna pedagogiska metoder baserade på en kombination av problem-baserat lärande och fall-baserat lärande.

Johanna Thorelli har av Kungliga Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg tilldelats Per Nyströms vetenskapspris för doktorsavhandlingen *De tjänstvilliga vännernas samhälle. Abraham Brahe och den svenska eliten 1590–1630*.

ANSLAG

Knut och Alice Wallenberg Stiftelse har utsett åtta GU-forskare till **Wallenberg Scholars**. Anslagen omfattar upp till 18 miljoner kronor vardera för forskare i teoretiska ämnen och upp till 20 miljoner kronor vardera för forskare i experimentella ämnen.

Ny scholar är **Ruth Palmer**, professor i biokemi och molekylär cellbiologi, som forskar om ALK-signaler och cancer.

Ny scholar är även **Johan Åkerman**, professor i experimentell fysik, som

forskar om olika sätt att bygga Ising-maskiner.

Sedan tidigare finns även följande Wallenberg scholars: **Fredrik Bäckhed, Andrew Ewing, Maria Falkenberg, Richard Neutze, Thomas Nyström** samt **Henrik Zetterberg**.

BÖCKER

Vad är musik för något?

I boken *Musik och människor. Vad vi gör med musik – och varför* tar Lars Lilliestam, professor

emeritus i musikvetenskap, ett helomfattande grepp om musik som fenomen och samlar begrepp, insikter och resonemang från 40 år av forskning och undervisning.

Mellan resignation och framtidstro

Detta är en motberättelse mot den stereotypa bilden av ortens unga och mot de politiskt uppmålad visionerna om en mer jämlik stad genom omvandlingar av det urbana rummet och kortsiktiga insatser i skolor. Boken är ett kollektivt resultat av tre forskningsprojekt.

Författare: Ove Sernhede, Nils Hammarén, Johannes Lunneblad och Sara Uhnöo.

Passion och protest: den svarte danskonstnären Claude Marchants liv och verk

Dansstjärnan Claude Marchant växte upp i USA men blev vid

slutet av 1960-talet en viktig del av svenskt dansliv. Under många år var han huvudlärare vid Balettakademien och ikon för många danshungeriga elever, från hemmafruar till coola ungdomar. Boken är skriven av Astrid von Rosen, professor i konst- och bildvetenskap, och Bo Westerholm, rektor vid Balettakademien, som levde ihop med Claude Marchant i 34 år.

Foto: PRIVAT

Barbara Czarniawska 1948–2024

Barbara Czarniawska föddes i Bialystok och växte upp och doktorerade i Warszawa. Efter postdoktorsstudier vid MIT, USA, kom hon 1984 till Handelshögskolan i Stockholm. 1990 flyttade hon till Lund där hon blev den andra kvinnan i Sverige att utnåmnas till professor i företagsekonomi. 1996 kom hon till Gothenburg Research Institute (GRI), det tvärvetenskapliga forskningsinstitutet vid Handelshögskolan, GU. En stark bidragande faktor var Göteborgs Filmfestival, där hon årligen avnjöt tre filmer per festivaldag. Ytterligare en orsak var att hennes arbete kunde bidra till att göra GRI till ett av Handelshögskolans främsta varumärken, nationellt och internationellt.

Barbara Czarniawska kom under sitt arbetsliv att handla ovanligt många doktorander både i Sverige och i andra länder, varav många idag blivit professorer. Hennes internationella nätverk var mycket omfattande och hennes gedigna språkkunskaper bidrog till att hon löpande publicerade och undervisade på engelska, italienska, svenska och polska. Ämnesmässigt knöt hon samman insikter från studier av teknik och samhälle samt humaniora med de framväxande resultaten från svenska fallstudier av organisering och med det som grund skapade hon teorin om översättning, den ständigt pågående förhandling och tolkning som är en central del i organisationsförändringar. Hon fick oss att fokusera på processer som

leder till organisering, och att se hur konstruktionen av genus formar arbetslivet på olika sätt i olika länder. Hennes vetenskapliga gärning uppmärksammades genom ledamotskap i Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, Kungliga Vetenskapsakademien, Kungliga Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället, Societas Scientiarum Fennica, och the British Academy, och också genom erhållandet av inte mindre än sex hedersdoktorat vid olika lärosäten och länder.

Även om Barbara var känd för sin enorma arbetskapacitet läste hon mycket skönlitteratur, framför allt deckare. Ett annat intresse var att översätta deckare från olika språk till polska. Balett, jazzkonserter och konstutställningar var andra centrala aktiviteter. Populärkulturen var också viktig, inte minst för att den hjälper till att förstå samtida arbetsliv och idéer om AI, robotisering och välfärd.

För oss som hade den stora förmånen att ha Barbara i våra liv minns vi hennes skarpa intellekt, gästvänlighet, hennes obevekliga sätt att lära ut kollegialitet som arbetssätt i universitetsvärlden, och framför allt, hennes oändliga omtanke.

I ljusst minne bevarad.

Ulla Eriksson-Zetterquist, Ulrika Holmberg, Elena Raviola och Rolf Solli tillsammans med kollegorna vid Gothenburg Research Institute, Göteborgs universitet

Frågan

Vilken historisk person skulle du vilja träffa?

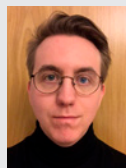
– Jga skulle vilja träffa journalisten och författaren Nellie Bly (pseudonym för Elizabeth Cochran), som levde 1864–1922. Hon var en tidig wallraffare och skrev artiklar om bland annat mentalvård och slum. Som 25-åring reste hon jorden runt på 72 dagar och slog därmed den litterära gestalten Phileas Foggs rekord.

Annelie Janred, bibliotekschef på Biomedicinska biblioteken

– Jag skulle nog helst vilja träffa någon anfader eller anmoder som sett till att jag ens finns – och då gärna ner i 1600-talet, innan "det moderna" fått sitt fäste genom upplysningsidéer och industrialisering. Hur skulle jag och arrendebonden Björn Svensson i Vadsbo härad förstå varandra om vi möttes på gårdet en våreftermiddag 1684?

Anders Simonsen, utbildningshandläggare, IDPP

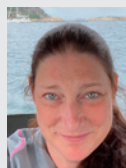
– Jag skulle vilja träffa Leonardo (da Vinci) och uppmana till ihärdighet. Närmare bestämt några år in på 1500-talet när han fått i uppdrag att avbilda slaget vid Anghiari i Salone dei Cinquecento i Palazzo Vecchio, Florens. Leonardo övergav projektet efter ett misslyckat färgexperiment och verket ligger nu gömt, påstås det, under en av Giorgio Vasaris stora väggmålningar i samma sal. Om Leonardo i stället försökt på nytt hade eftervärlden nog kunnat avnjuta ännu ett mästerverk i en av Europas mest storslagna salar.

Felix Cassel, SOM-institutet

– Drottning Kristina skulle vara spännande att möta och försöka samtala med om om makt, tro och kultur. Hon levde i en tid av omvälvande olika ordningar. I detta skapade och använde hon sig av sina möjligheter. Kanske hon skulle berätta genom en dans?

Lotta Dellve, professor, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

– Jag skulle vilja träffa Rosa Parks. Hon måste ha haft en otroligt stark drivkraft och övertygelse för att stå på sig i så massivt motstånd. Hon har blivit symbol för en hel rörelse och det vore häftigt att få träffa personen bakom och höra henne berätta själv.

Märta Eriksson, Arkiv och registratur

Utsikten

Jag arbetar på fakultetskansliet för naturvetenskap och vi har lokaler på toppen av Medicinareberget, i det nya huset Natrium.

Kansliet har kontor på våning sju, i ett hörn med en utsikt mot västra och nordvästra Göteborg, med Änggårdsbergen och Slottsskogen närmast. På en klar dag ser vi även Karlartornet tydligt och har vi tur dyker Älvsborgsbron och till och med havet upp i fjärran. Men det är ju Göteborg – ganska ofta är saker dolda i dimma.

Vi på fakultetskansliet har inget eget rum eller plats utan sitter aktivitetsbaserat i tre olika typer av rum. Jag väljer vanligtvis att sitta i det "lugna rummet", där man hälsar på varandra vid ankomst och kan ställa frågor om det behövs, men där det annars är tyst. Har jag tur får jag en plats vid fönstret med utsikt över Sahlgrenska och Slottsskogen, och där solen kan leta sig in större delen av dagen. Behöver jag en paus går jag gärna ner en trappa och en sväng ut till mitten av huset, till utsikten över Natriums atrium. Här är det alltid liv och rörelse med studenter på de två nedersta våningarna och laboratorier på de övre. Atriet har också ett glastak med fint ljusinsläpp och ett stort konstverk bestående av ett träd med gula blommor som hänger ner genom atriet. Det ger en varm och somrig känsla, även under de kallaste och mörkaste dagarna.

Marie Jensen,

samordnare för skolkontakter och samverkan Naturvetenskapliga fakulteten

**Vill du nå makthavare med din forskning?
Strategiskt stärka samverkan
i tider av samhällsomvälvningar?**

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Anteckningar ur ett medelålders universitetsliv

Det är onsdag. Men det borde vara måndag. Jag kommer aldrig att hinna skriva klart den här texten nu. Den ska skickas ikväll.

Jag hetsskrollar (är det ett ord?) genom texten i Teams för att leta efter snabba lösningar. Kan jag kanske flytta stycken så att det ser bättre ut utan att egentligen vara det?

Men vänta! Jag läste ju en artikel igår som pratade om just det jag behöver lägga in här i introduktionen? Den borde jag kolla.

Har exakt 58 flikar öppna i min webbläsare. Texten finns under flik 52. Jag vet det eftersom jag kollade samtliga 51 innan jag hittade den.

Åh nej! Den finns inte att ladda ner som full-text. Öppnar en 59:e flik och loggar in på UB:s sida. Där finns den. En ny flik öppnas. Nummer 60. Klickar på länken. Flik 61. Klickar på artikeln. Flik 62.

Laddar ner texten som pdf. Där finns en fantastisk ny referens till litteratur jag behöver.

Öppnar en 63:e flik för att söka efter den på Google Scholar. Åh nej. Ingen full-text där heller!

Men vad? Jag hade ju UB:s sida öppen? Var är den nu?

Öppnar en 64:e flik. Vänta? Vad är det jag håller på med? Jo, just det! Den nya artikeln. Kopierade jag inte titeln? Men brööööl!

Okej. Jag går tillbaka till pdf:en. Adobe hänger sig genast. Får snart psykbrut. Men den hette ju nåt i stil med fotboll och kollektiva minnen ...?

Men var är Google Scholarfliken nu då? Börjar leta nästan vid 45:e fliken. Åh! Just det! Under flik 47 finns ju den där andra texten som jag laddade ner igår. Kan kolla på den nu. Men var la jag den när jag laddade ner den som pdf? I Dokument eller på OneDrive?

Jag måste ju ha sparat den i mappen *Ansökningar 2024*? Nej, just det. När man sparar ner från nätet kan man ju inte välja det, den hamnar bara rakt i One Drive-mappen. Men vad hette författaren? Jag kan ju söka på det. Ååååååå!

Under vilken flik i webbläsaren fanns den där jävla artikeln nu igen?! Långt till höger nästan. Det var nån grön symbol.

Fast nu glömde jag ju att lägga in den där referensen som jag hade kopierat. Öppnar Teams.

Har vi bananer? Lasse sa att han hade köpt det.

Går ut i köket. Mitt geni till make har köpt bananer.

Går tillbaka till datorn.

”Det externa tangentbordet har snart slut på batteri”, står det uppe i högra hörnet. Strax över notisen som lyder ”Objektnamnet är inte tillåtet i molnet. Byt namn på Avie eller ta bort det från mappen One Drive - University of Gothenburg.”

Avie är min fantastiska doktorand. Jag har sparat den fantastiska text hon har skrivit på min dator. I mappen Avie. Men det ”objektnamnet” är inte tillåtet på GU. Om jag ska byta det till något som GU:s One Drive-gud tillåter måste jag först hitta sladden som kan ladda tangentbordet. Men jag har ingen aning om var den är så jag äter banan och tänker på Avie. Hon är jätteduktig. Och rolig. Jag ska skicka henne ett WhatsAppmeddelande och säga det nu.

När jag tar upp telefonen kommer jag plötsligt på att man ju kan använda telefonladdar-sladden för att ladda tangentbordet. Var la jag den?

Kletar lite banan på musen när jag flyttar pekaren till Teamssymbolen. Orkar inte hämta papper. Kanske kan slicka bort det för att spara tid?

Plötsligt lyser en grön och röd symbol uppe i hörnet. Några siffror visas. Ser ut som ett telefonnummer. Jag klickar på den gröna symbolen.

- Hållå? hörs någon säga.

Va? Ringer någon mig på Teams? Hurdå?

- Hej, jag heter Tina och ringer från Journalisthögskolan i Lund. Jag har några frågor om förslaget att införa nya gränskontroller mot Danmark.

- Eh, jaha, hej. Men varför kommer ljudet inifrån min dator?

- Förlåt? säger Tina.

- Varför kommer ljudet från min dator?

Ringer du till min dator?

- Naaah, alltså jag ringde numret som står på hemsidan ...

- Men det går ju till min telefon? Nu är du i min dator.

- Nej, det tror jag inte att jag är ...?

- Jo!

Jag minns plötsligt mejlet jag snabbt ögnade om att GU ska gå över till telefoni via Teams. Förstod inte vad det betydde.

Dessutom var det tolfte mejlet denna månad om olika system som jag bör använda, uppdatera eller byta. Så jag slängde det. Borde kanske ha läst det.

- Hallå? Är du kvar?

- Eh, förlåt, javisst! Jag har tyvärr inte tid att prata med dig nu. Jag har en deadline. Kan vi höras imorgon?

- Absolut. Jag ringer dig igen då? Tina framstår som en tålmodig person men hon måste ju tro att jag är störd på nåt sätt.

- Ja, gör det. Men inte på Teams!

- Jag ringer inte på Teams. Jag ringde ditt telefonnummer. Är inte det 031-7861414?

- Eh, jo, eller, det var det i alla fall. Okej, kan du bara ringa mig på min mobil då. Den vet jag hur den fungerar.

- Haha, vad bra. Lycka till med din deadline!

- Tack.

Tina lägger på. Tror jag. Jag har ingen möjlighet att kolla eftersom hela samtalet utspelar sig i något slags parallellt universum som jag inte har tillgång till.

Kan andra människor också ringa till min dator nu? Hur stänger jag av det?

Åh nej. Jag är kissnödig.

Anja Karlsson Franck

DOCENT I FRED- OCH UTVECKLINGSFORSKNING

Stärk drivkrafterna för tvärvetenskaplig samverkan vid GU!

GU har uttalade ambitioner att främja tvärvetenskaplig samverkan för att effektivt hantera stora och komplexa samhällsproblem, särskilt inom hållbarhetsområdet. Detta syns inte minst i olika strategidokument och riktlinjer. I den här debattartikeln vill vi belysa den stora klyfta som finns mellan denna ambition och hur det ser ut i universitetets verksamheter i praktiken. Denna diskrepans leder inte bara till att ambitionen att främja tvärvetenskaplig samverkan försvåras, utan också till negativa konsekvenser för enskilda forskares karriärer. Vi som skriver denna debattartikel har vår arbetsplats på Handelshögskolan, men de problem vi beskriver förekommer på många andra håll, se exempelvis antologin *I samhällets tjänst* som Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) nyligen presenterade. Vår målsättning med detta inlägg är att stimulera till ett aktivt samtal kring betydelsen av incitament för samverkan och ökad samstämmighet mellan vision och styrning inom GU.

Rekrytering och befordran lider av en växande paradox: främjandet av specialiserade experter kolliderar med behovet av tvärvetenskapligt samarbete. Detta leder till en monokultur där enskilda discipliner prioriteras över bredare kunskap och förståelse. När kärnan i ett ämne definieras väldigt smalt urholkas värdet av insatser ju längre från ämnets kärna vi kommer. Detta drabbar medarbetare som investerar tid i tvärvetenskapliga samarbeten och försvarar för dem av oss som leder stora tvärvetenskapliga forskningsprogram. Eftersom det är osannolikt att

de nya frågeställningar som kan utveckla samhället ligger i den ämnesmässiga kärnan för en av GU:s 38 institutioner så bör rekrytering och befordran på GU inte enbart baseras på djupet av disciplinär expertis, utan också på förmågan att navigera genom kunskapslandskapet. Specialisering är nödvändig, särskilt inom forskarutbildningen, men vi måste balansera den med en öppenhet för mångfalden av perspektiv som tvärvetenskap ger. Det är dags att belöna dem som inte bara utmärker sig i sina egna områden utan också skapar broar mellan olika discipliner och till GU:s omvärld. Detta vore i linje med GU:s ambition och ökar också våra chanser i utlysningar av stora, ambitiösa forskningssatsningar - just sådana som har tenderat att gå oss förbi under senare år.

Ett annat stort problem för att omsätta GU:s ambition i praktiken är en avsaknad av resurser och förståelse för tidsåtgången som tvärvetenskapliga samarbeten innebär. Detta inkluderar administrativa svårigheter och direkt motstånd till att utveckla tvärvetenskapliga kurser, bristande incitament för att ta ledningsuppdrag utanför linjeorganisationen och att tvärvetenskapliga centrum sorteras under enskilda institutioner. Vidare är vår erfarenhet att tvärvetenskapliga forskningsprojekt tenderar att attrahera mer forskningsfinansiering, men ändå värderas de ofta lägre än mer specialiserad finansiering. Det behöver skapas smidiga administrativa processer och stödssystem för att underlätta för tvärvetenskapliga centumbildningar, genomförandet av tvärvetenskapliga

projekt och undervisning. Inom våra utbildningar har vi också ett ansvar att förbereda studenter för en komplex värld som inte kan förklaras av en serie snävt inomvetenskapliga ämneskurser.

Slutsats

GU står inför en central avvägning: hur kan vi balansera behovet av disciplinär expertis med kravet på samverkan mellan discipliner och med andra samhällsaktörer för att möta framtidens komplexa utmaningar? Problemområdena rekrytering, meritering, löneutveckling, kursutveckling och forskningsfinansiering kräver djärva åtgärder och en omvärdering av GU:s incitamentsstrukturer.

För att lösa detta dilemma måste vi skapa en miljö där tvärvetenskapliga insatser belönas och värderas på samma nivå som inomdisciplinära framgångar. Det kräver en omstrukturering av vårt synsätt på meritering och löneutveckling, där samarbete och mångsidighet premieras lika mycket som djupet av specialisering. Likaså bör kursutveckling och

forskningsfinansiering spegla GU:s engagemang för tvärvetenskaplig excellens genom tydliga incitament.

Genom att skapa ett klimat där tvärvetenskapliga insatser uppmuntras och stöds, kan GU positionera sig som en föregångare i att möta och lösa morgondagens problem. Det är dags att omvärdera, omforma och skapa en inkluderande kultur där idéer korsbefruktas och genererar de innovativa lösningar som världen behöver.

Viktor Elliot, FÖRETAGSEKONOMISKA INSTITUTIONEN, FÖRESTÅNDARE FÖR BUSINESS IT LAB OCH SWEDISH COMMUNITY FOR SUSTAINABLE FINANCE

Åsa Löfgren, INSTITUTIONEN FÖR NATIONALEKONOMI MED STATISTIK, ANSVARIG FÖR POLICY OCH GOVERNANCEFORSKNING I DET TVÄRVETENSKAPLIGA FORSKNINGSPROGRAMMET MISTRA CARBON EXIT OCH PROJEKTLEDARE FÖR FORMAS KLIMATPOLITISKA STYRMEDEL FÖR NOLL-UTSLÄPP

Daniel Slunge, ENVIRONMENT FOR DEVELOPMENT, FÖRESTÅNDARE FÖR CENTRUM FÖR FRAMTIDENS KEMISKA RISKANALYS OCH STYRNING (FRAM)

Johan Woxenius, FÖRETAGSEKONOMISKA INSTITUTIONEN, GU-KOORDINATOR FÖR STRATEGISKT FORSKNINGSMÅNÅD OMRÅDE TRANSPORT

I GU:s Universitetsgemensamma mål och strategier 2021–2024 står exempelvis att läsa:

"Universitetet ska ytterligare utveckla och stärka hållbarhetsarbetet [...] Med detta följer ett ansvar att utveckla såväl specialistkompetens som ny kunskap genom gränsöverskridande utbildnings- och forskningssamarbeten."

"Genom samverkansarbete på lokal, regional, nationell och internationell nivå ska universitetet öka bidraget till samhällsutvecklingen på olika nivåer."

"Under perioden 2021–2024 ska Göteborgs universitet: stärka möjligheterna till samarbete, erfarenhetsutbyte och kunskapsbildning över universitetets olika verksamheter och interna organisationsgränser."

https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1783/1783972_mal-och-strategier-goteborgs-universitet-2021-2024.pdf

Sagan om den magiska månaden

Det här är berättelsen om byråkraterna A och B, som båda arbetar på den statliga myndigheten X. De trivs båda ypperligt väl med sina jobb och sin arbetsgivare. En sådan ynnest att få ha staten som arbetsgivare tänker de ofta på väg till jobbet. ”Tryggt och rättvist”, säger byråkrat B ofta när någon frågar om hans jobb.

Byråkraterna A och B är alltså båda statliga tjänstemän, är i samma ålder, har nästan identisk utbildning och arbetslivserfarenhet. De har likadana statliga Dell datorer med programvaror tryggt paketerade, som de förväntansfullt sparkar i gång på morgonen när arbetsdagen startar. Och arbetsdagarna ser sannerligen likadana ut för våra byråkrater: de delar rum, och arbetsuppgifter fördelas de rättvist mellan sig. Ibland frågar byråkrat A byråkrat B om hjälp, men lika ofta är det tvärtom. Den ene skulle aldrig få för sig att vara viktigare än den andre. Nej, här är det jämställt och rättvist, precis så som det ska vara på en statlig myndighet. Ibland går de ner till lunchrummet och tar varsin kaffe från den statligt upphandlade kaffemaskinen med malning. ”Riktigt gott!”, säger byråkrat A efter att försiktigt ha blåst lite på kaffet och läppjat på det. ”Javisst är det. Fräscht!”, instämmer byråkrat B och trycker en gång till för att få lite mjölk i sitt kaffe. På väg tillbaka till kontoret fångar de upp varsin ekologisk frukt från den statligt upphandlade fruktorgen. Är inte bananen lite väl grön, tänker byråkrat A, medan byråkrat B funderar på om det är en apelsin eller grapefrukt han fiskat upp; just grapefrukt kan ge honom lite halsbränna. Men den är obesprutad och arbetarna som

plockat den får en skälig lön, och det är huvudsaken, tänker han sedan och skyndar vidare mot sin Dell och sin Outlook-brevlåda.

»Byråkraten B måste arbeta en månad mer om året för att komma upp i samma lön som sin kollega, byråkraten A.«

Ja, när det gäller arbetslivet får man verkligen leta om man ska hitta skillnader mellan de båda byråkraterna på myndigheten X. Men den senare av de två väljer alltså en skvätt mjölk i kaffet och tar inte sällan en citrusfrukt framför en banan. Och på en statlig myndighet måste man ju få vara olika, det finns ju massa dokument kring detta. Vid närmare granskning finns det dokument kring nästan allt. Det finns policyhandlingar, direktiv, handlingsplaner, verksamhetsplaner, likabehandlingsplaner. Det finns arbetsgrupper och representanter. Det är utlyst och upphandlat. Det finns ombudsmän, riksrevision och företagshälsovård. Man har en friskvårdpeng för att hålla välfärdssjukdomarna stängna. Kort och gott ”tryggt och rättvist” som byråkrat B brukar säga till sin bordsgranne på en lite större tillställning när denne berättat klart om vad man gör som managementkonsult. Byråkrat B brukar rysa när han hör ordet *debiteringsgrad*. Det är inget man behöver oroa sig över på en statlig myndighet; här är det lika lön för lika arbete som gäller och man

redovisar tack och lov heller inte någon debiteringsgrad.

Just det, det finns faktiskt en sak till som skiljer sig åt när det gäller våra byråkrater A och B. En liten detalj, men ändå värd att nämna kanske. Byråkraten B måste arbeta en månad mer om året för att komma upp i samma lön som sin kollega, byråkraten A.

Ibland när byråkrat B går och lägger sig, och när han precis släckt lampan, kan han få en känsla av att det där inte är riktigt rättvist. Tanken har till och med slagit honom att det kanske är fråga om könsdiskriminering, men det slår han raskt bort; han har gått tillräckligt många obligatoriska likabehandlingskurser, gjort tillitsövningar, klistrat post-it-lappar, läst handlingsplaner och policydokument, för att inse att det inte kan vara fråga om könsdiskriminering i hans fall. Nej, det måste vara mjölken, tänker han. Mjölken i kaffet. Den kostar ju 12 kronor litern, kanske 14 om den är ekologisk. I slutändan handlar det om tillgång och efterfrågan. Det är klart att en sådan kostnad måste tas någonstans ifrån, statens kassakista är inte outtömlig. Och så vänder sig byråkrat B om på kudden, skänker en tacksamhetens tanke att han inte är mjölkbonde som får en krona litern för sin mjölk, sluter ögonen, ser Windows uppdateringsnurrorna framför sig och vaggas snabbt till sömns inför ytterligare en arbetsmånad.

En byråkrat berättar

De båda byråkraterna i texten har fingerade namn. Myndigheten X är också ett fingerat namn och heter egentligen Göteborgs universitet.

Prisad gränsöverskridande forskning

Giovanni Volpe, professor i fysik, har tilldelats det

mycket prestigefulla Göran Gustafssonspriset för ”gränsöverskridande forskning som handlar om mikroskopiska partiklar med aktiva funktioner”.

Giovanni Volpe leder Soft Matter Lab där hans forskargrupp studerar dynamiken och interaktionen hos små aktiva partiklar som omvandlar energi från sin närmiljö till rörelse. Bland annat använder forskarna optisk manipulation där ljuset fungerar som ett verktyg för att påverka partiklarna. Målsättningen är att skapa konstgjorda mikropartiklar som kan reagera på sin omgivning och samarbeta i grupp.

- Det handlar bland annat om att bygga vissa former av inbäddad intelligens i de mikroskopiska enheterna så att de kan agera självständigt i sin miljö, berättar Giovanni Volpe.

Forskargruppen arbetar också på en bok.

- Titeln är *Deep Learning Crash Course* och den kommer inom några månader att publiceras av No Strach Press.

Göran Gustafssonspriset delas ut av Göran Gustafssons Stiftelse med hjälp av Kungl. Vetenskapsakademien. Prissumman är på 6 miljoner kronor som ska gå till fortsatt forskning samt 300 000 kronor som är ett personligt pris. Övriga pristagare är: Alexander Berglund, Vasili Haurlyuk, Sebastian Westenhoff samt Anna Överby Wernstedt.

Foto: Johan Wingborg

▲ Var? Vem? När?

- Natrium, Medicinareberget.
- Medlemmar i Senioruniversitetet i Göteborg.
- Torsdagen den 14 mars 2024.

▲ Kort beskrivning

Doktorand Nicolas Faure visade runt i atmosfärslabbet när medlemmar i Senioruniversitet var på visning av Natrium. Det var Johan Boman, professor emeritus i atmosfärvetenskap, som arrangerat rundvandringen som ägde rum den 14 mars. Dekan Göran Hilmersson visade runt, allt från den atmosfärvetenskap-

liga mätplattformen på taket till herbariet i källaren - och mycket däremellan.

Senioruniversitetet i Göteborg är en ideell förening som erbjuder studiecirkel, studiebesök, föredrag och föreläsningar för seniorer som lämnat det aktiva arbetslivet.